

Yla

II



KON. MIL.ACADEMIE
BIBLIOTHEEK
Postbus 90.154
4800 RG. BREDA

militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIELE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

KON. MIL.ACADEMIE
BIBLIOTHEEK
Postbus 90.154
4800 RG. BREDA



Nationale Taptoe
Breda 1978 ...
muziek op het
raakvlak van
krijgsmacht en
burger-
maatschappij

(zie blz. 237)



militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap

HOOFDREDACTEUR:

W. Walthuis
brigade-generaal der infanterie b.d.

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

H. A. Baaij
kolonel van de Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

P. Huysman
majoor der infanterie

ir. H. Lankhorst
kolonel van de technische staf

W. C. Louwerse
luitenant-kolonel van de Koninklijke luchtmacht

drs. J. W. M. Schulten
majoor van de verbindingdienst

CORRESPONDENTIE:

Grote Marktstraat 40, 2511 BJ
Den Haag. Tel. (070) 72 13 68

ABONNEMENTEN:

f 25,—, buitenland f 30,— per
jaar, losse nummers f 2,50

ADVERTENTIES:

Postbus 139, 2170 AC Sassen-
heim. Tel. (02522) 1 06 46

Contractprijzen op aanvraag

NADruk VERBODEN

inhoud

- 236** Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht
- 237** Er zit weer muziek in . . . in Breda en . . . ?
- 239** Algemeen eindrapport Stumik „Krijgsmacht in verandering”. Steen der wijzen of steen des aanstoots? door drs. T. C. Govers, luitenant-kolonel der infanterie
- 250** Über die sittlichen Grundlagen von Verteidigungsbereitschaft und demokratischem Bewusstsein, von Dr. Walter Scheel
- 258** World Administrative Radio Conference (General Services) 1979, door W. Hartman, majoor van de Koninklijke luchtmacht
- 262** Elektronische ogen en oren in de Sinai, door Th. G. Woltjer, sergeant-majoor instructeur
- 268** The day of the Scorpion, by Norman L. Dodd, colonel UK Army, retired
- 272** Het raadsel van de Russische overbewapening, door J. R. Evenhuis, journalist
- 277** Nieuwe uitgave
- 279** Uit de vakpers: Tanks en antitank
- 280** Aanwijzingen voor medewerkers

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT - KONINKLIJKE LUCHTMACHT



Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 78003 (91.1/33). Aanvullingen van opschriften op vaandels en standaarden van regimenten van de KL voor krijgsverrichtingen in het voormalige Nederlands-Indië gedurende de jaren 1945—1949.

LaO 74008 (55.3/166). Speelautomaten (herdruk, februari 1978).

LaO 78004 (55.17/88) / Luo 78503 (55.17/85). Regeling financiële voorzieningen en verplaatsing militairen land- en luchtmacht 1977.

LaO 78005 (23.1/82) / LuO 78504 (23.1/82). Taakomschrijving staatssecretarissen van defensie.

LuO 78502 (15/14). Regeling gebruik van terreinen en wegen voor oefeningen alsmede schademeldingen.

LaO 58103 (23.21/8) / LuO 58585 (23.21/5). Nationale Reserve (herdruk, maart 1978).

LaO 68005 (81/31) / LuO 68506 (81/29). Uitvoering van artikel 45 van de Wegenverkeerswet (herdruk, maart 1978).

LaO 78006 (51.12/57) / LuO 78505 (51.12/51). Regeling overeenkomsten met artsen, apothekers en tandartsen.

LaO 78007 (23.21/10) / LuO 78506 (23.21/8). Nationale reserve.

LaO 78008 (81/43) / LuO 78507 (81/37). Buitenlandse militaire chauffeurs op Nederlandse militaire motorrijtuigen.

LuO 61504 (51.12/31). Besluit verbin-tenissen luchtvarenden Luchtmacht en Premiereregeling en andere voorzieningen voor luchtvarenden Luchtmacht, alsmede de bij die besluiten behorende uitvoeringsbepalingen (herdruk, maart 1978).



Lamed 009-78 (78/385c). Studie aan de Hogere Krijgsschool 1978/1980.

Lamed 010-78 (78/397f). Cursus voortgezette militaire vorming aan de Hogere Krijgsschool.

Lamed 011-78 (23.1/84) / Lumed 507-78 (23.1/87). Verplaatsing inrichting tot het uitgeven van boekwerken.

Lamed 012-78 (23.1/85) / Lumed 508-78 (23.1/88). Verplaatsing van bureau registratie en informatie ont-slagen personeel.

Lumed 510-78 (78/147d). Opleiding algemene ontwikkeling voor toelating tot de opleiding tot officier voor speciale diensten van de KLu.

Lacirc 005/78 (81.4) (VS 2-1100). Bermrijden.

Lacirc 006/78 (81.4) (VS 2-1100). Gidsen bij achteruitrijden.

Lacirc 007/78 (81.4) (VS 2-1100). Keren met militaire voertuigen.

Lacirc 008/78 (91.1) (VS 2-1100). Aanvullingen van opschriften op vaandels en standaard van regimenten van de KL.

Mededelingen van het Commando Opleidingen Koninklijke landmacht

VS 17-136 (Het verkenningpeloton van het verkenningbataljon en het brigade verkenningeskadron, tweede druk). Deze tweede druk is noodzakelijk omdat de voorraad bij de IUB is uitgeput en door de omvangrijke wijziging op de eerste druk wegens invoering van het 25 mm boordwapen. (De 1e druk is hiermee verval-len.)

VS 17-140 (Het verkenningpeloton van het tank- en pantserinfanteriebataljon). Dit nieuwe voorschrift is noodzakelijk wegens opnemng van het verkenningpeloton in de tank- en pantserinfanteriebataljons.

5e opgave van wijzigingen op VS 17-411 (Tankminiatuur-schietoefeningen). Deze wijziging is noodzakelijk geworden door de invoering van het boordwapen 25 mm op de M113C en V.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit schriftelijk kenbaar dienen te maken bij het Ministerie van Defensie, DPKL - CPI, Postbus 3008, 3800 DA Amersfoort.

Er zit weer muziek in . . . in Breda en . . . ?

* * Op het moment van verschijnen van dit nummer van de Militaire Spectator is het jubileumjaar van de Koninklijke Militaire Academie in Breda, waarop hier al enkele malen de aandacht werd gevestigd, inmiddels reeds zo ver gevorderd dat een van de belangrijkste evenementen zich heeft afgespeeld, te weten de op 26 mei jl. gehouden reünie van hen die in de loop van de tijd op enigerlei wijze met de KMA zijn verbonden geweest. Uiteraard is het in een maandblad als het onze — waarvoor immers de kopij ten minste een maand voor de verschijningsdatum behoort gereed te zijn — niet mogelijk ook maar iets op te nemen dat zou zwemen naar een op feiten berustend verslag van die bijeenkomst. Wél doet zich echter de gelegenheid voor in te haken op een suggestie van de zijde van de organisatoren aan hen die bij die reünie aanwezig zowel als aan degenen die afwezig zijn geweest; de aanbeveling namelijk opnieuw gezamenlijk acte de présence te geven op een binnenkort in Breda plaatsvindende muzikale gebeurtenis waarin aan het KMA-jubileum mede een rol is toebedeeld: de Nationale Taptoe Breda 1978.

Het is nauwelijks verwonderlijk dat er een verbinding wordt gelegd tussen een militaire festiviteit en een muzikaal evenement. Van oudsher plachten, zoals ook de vaderlandse geschiedenis verhaalt, de militaire muziekkorpsen op feestdagen naar de marktplaatsen van hun garnizoensplaatsen te trekken om daar de bevolking te onthalen op een proeve van hun muzikale bekwaamheden. Die concerten stonden bekend als „Taptoe” en werden door de burgerij grotelijks gewaardeerd. In onze dagen, waar het uiten van lofprijzingen aan het adres van de militaire organisatie of delen daarvan ietwat in onbruik is geraakt, zijn weliswaar pogingen ondernomen ook déze public-relationsmogelijkheid aan de krijgsmacht te ontnemen — Delft en Arnhem kunnen daarover meepraten — maar gelukkig heeft Breda tot nu toe kunnen bewijzen dat tradities als deze niet alleen nog ruimschoots levensvatbaarheid bezitten maar zelfs in relatief

korte tijd tot nieuwe bloei kunnen komen. Daarbij valt bovendien een kenmerkende ontwikkeling te constateren in die zin dat in feite de rollen lijken te worden omgedraaid: trokken eertijds, zoals gezegd, de militaire korpsen naar het centrum van de stad, thans begeven zich de burger-muziekgezelschappen in Breda naar het militaire terrein om daar te concerner en mede bij te dragen tot het welslagen van een militair feest. In een tijd waarin toch al zo vele verhoudingen radicaal op hun kop worden gezet, is déze rolwisseling nu eens niet een ontwikkeling die aanstonds zou moeten worden betreurd, mits althans de parallel niet zo ver wordt doorgetrokken dat de oorspronkelijke betekenis van de militaire taptoe — het op trom, pijperfluit of signaaltrumpet ten gehore brengen van de opdracht de geneugten van de burgersamenleving vaarwel te zeggen en zich op dit signaal „Retraite” terug te begeven naar de verplichtingen van de militaire organisatie in kazerne of kampement — óók volledig zou worden omgekeerd! Overigens zou het zelfs in dat geval misschien nog tot troost kunnen strekken dat het tijdstip van die terugkeer werd gekoppeld aan het dichtdraaien van de tap, iets waarvan tegenwoordig nauwelijks meer kan worden gesproken.

Wie zich nog de Nederlandse garnizoenen kan herinneren uit de jaren voor de Tweede Wereldoorlog zal soms met weemoed terugdenken aan de muzikale begeleiding van de destijds marcherende troepen. De toegenomen invloed van de technologische ontwikkelingen heeft zich ook op dat punt doen gevoelen: de cadans van de militaire pas mocht dan zijn gebaat bij de ritmische ondersteuning door de stafmuziek, bij de verplaatsing van wiel- en rupsvoertuigen zou een dergelijk accompagnement geen enkele functie meer hebben. Maar ook afgezien van enige nostalgische benadering kan wel worden vastgesteld dat het afschaffen van alles wat niet aanwijsbaar functioneel is niet steeds heeft geleid tot een verbeterde leefbaarheid van onze samenleving. Dat geldt ook, en a fortiori, voor de ingrepen die tot gevolg hebben gehad dat

er „zo weinig muziek meer in zit” op het raakvlak van de krijgsmacht en de burgermaatschappij. Het is met name om die reden dat een manifestatie als de Nationale Taptoe verdient op alle mogelijke wijzen te worden gestimuleerd, in het bijzonder waar het daarbij gaat om het hierboven reeds aangeduide retraite-element: „militair, keer terug naar uw verplichtingen” enerzijds en „burger, waardeer uw krijgsmacht weer als voorheen” anderzijds.

De opwekking als vastgelegd in het programma-boekje betreffende de KMA-reünie wordt daarom gaarne hier overgenomen en doorgegeven: „Voorziet u tijdig van toegangskarten voor de Nationale Taptoe Breda 1978, te houden in de periode van 24 augustus tot en met 2 september”; de reünie-organisatoren adviseerden daarbij de avond van dinsdag 29 augustus, met de bedoeling alsdan een grote toevloed van vrienden en collega's te verzekeren.

Wie mogelijk beducht mocht zijn voor een herhaling van de slechte weersomstandigheden die in 1977 voor velen het bijwonen van de taptoe tot een twijfelachtig genoegen hebben gemaakt, kan die bezorgdheid voor dit jaar wel laten varen: alle zitplaatsen zullen ditmaal overdekt zijn, zodat de enigen die door de weergoden kunnen worden geplaagd naar alle waarschijnlijkheid de uitvoerenden zullen zijn. Zoals evenwel ook vorig jaar reeds is gebleken behoeft de kwaliteit van het gebodene daaronder niet in het minst te lijden. De veronderstelling lijkt dan ook gewettigd dat de 3100 beschikbare plaatsen — verdeeld over drie rangen à resp. f 20,—, f 17,50 en f 12,50 — voor elk van de voorstellingen zo goed als uitverkocht zullen kunnen zijn. Dat is ook te hopen, want een sluitende exploitatie is uiteraard gewenst voor het blijvende karakter van dit evenement; het ministerie van defensie leverde daartoe reeds een welkome bijdrage, namelijk door de vergoedingen voor de leden van de deelnemende militaire mu-

ziekkorpsen ten laste van de eigen begroting te doen komen, hetgeen voor de organiserende stichting een tegemoetkoming van omstreeks een halve ton betekent.

Het ligt in het voornemen, in het komende augustusnummer nog enige nadere informatie te verschaffen over deze door circa 650 militairen en 300 burgers uit te voeren muzikale manifestatie, waarin het 150-jarige bestaan van de militaire Alma Mater een der hoofdelementen zal vormen. Die nadere informatie zal dan tevens dienen als een reminder voor allen die mogen worden geacht voor een dergelijke gebeurtenis belangstelling te hebben. Belangstelling voor zowel het muzikale aspect als het feestelijke militaire schouwspel dat daarmee gepaard gaat; en zeker niet in de laatste plaats belangstelling voor alles wat zou mogen bijdragen tot een nauwer aanhalen van de banden tussen krijgsmacht en burgerij. In die zin is het verheugend dat Breda toont dat er weer muziek in zit. Om die muziek een landelijke reikwijdte te verschaffen, en zo een harmonische weerklank te vinden bij allen die op dezelfde frequentie zitten, is het gewenst dat de meest belanghebbenden — waaronder ongetwijfeld het merendeel van de lezers van dit tijdschrift — zich bewust zijn van de noodzaak ten dezen te fungeren als de onmisbare versterkerapparatuur voor het relayeren van hetgeen voortvloeit uit de juiste interpretatie van de Bredase taptoepartituren. Opdat binnenkort moge worden vastgesteld dat de eertijdse storende dissonanten voorgoed tot het verleden behoren omdat burgers en militairen elkaar weer hebben gevonden op het punt van de gemeenschappelijke overtuiging dat er geen enkele reden is af te zien van de traditionele opluistering van elkaars bestaan, want dat er onmiskenbaar weer helemaal muziek in zit. Niet slechts in Breda, maar in heel de Nederlandse samenleving!



Algemeen eindrapport Stumik „Krijgsmacht in verandering”

Steen der wijzen of steen des aanstoets?

drs. T. C. Govers

luitenant-kolonel der infanterie

‘Would you tell me, please, which way I ought to walk from here?’ ‘That depends a good deal on where you want to get to’, said the Cat. ‘I don’t much care where . . .’ said Alice. ‘Then it doesn’t matter which way you walk’, said the Cat. ‘. . . so long as I get SOMEWHERE’, Alice added as an explanation. ‘Oh, you’re sure to do that’, said the Cat, ‘if you only walk long enough.’ (LEWIS CARROLL — Alice’s adventures in wonderland)

De Stumik heeft in haar deelrapporten en in haar eindrapport een verwarrende veelheid van uitspraken, beweringen en niet of nauwelijks gefundeerde aanbevelingen gedaan. Bij lezing blijkt telkens weer dat wat op de ene bladzijde wordt gesteld, op de andere weer wordt teruggenomen.

In de krijgsmacht wordt het eindrapport al het „Groot Citatenboek” genoemd [20]*.

Om de materie wat inzichtelijk te maken, worden

in dit artikel de resultaten gepresenteerd van een proeve van een tekstanalyse, kwantificering van gegevens en de samenstelling van twee modellen.

Terminologie

Bij het toepassen van tekstanalyse vormt de door de stuurgroep gebruikte terminologie een belemmering. Hoewel de voorzitter in het voorwoord

Al ruim een kwart eeuw staan de minister van defensie bij het bepalen van zijn beleid ten aanzien van het militaire personeel de adviezen ten dienste die de in 1952 ingestelde Nationale Raad Welzijn Militairen (NRWM) uitbrengt over het welzijn van de militairen, gezien tegen de achtergrond van zich in de samenleving manifesterende ontwikkelingen. Sinds 1972 bewoog zich op dat zelfde terrein de speciaal daartoe ingestelde Stuurgroep Maatschappelijke Invloeden in de Krijgsmacht (Stumik) waaraan was opgedragen te onderzoeken welke de gevolgen voor de krijgsmacht zouden zijn van de ontwikkelingen in de samenleving en op basis daarvan een beleidsconceptie te ontwerpen voor het personeelsbeleid en de interne verhoudingen in het defensieapparaat voor burgeren militair personeel. Die taak zou in een later stadium — zo kondigde de Defensienota 1974 aan — wellicht in een ander licht komen te staan zodra de chef van een centrale directie personeel, geassisteerd door o.a. een beleidsstaf en een centrale afdeling voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek, de voorbereiding van het personeelsbeleid ter hand zou nemen.

Toen in september jl. het Eindrapport van de Stumik verscheen, heeft een groot aantal hooglijk geïnteresseerde krijgsmachtfunctionarissen van uit-

eenlopend niveau zich aanstonds geworpen op de studie van dat document, dat immers de oplossing zou moeten aandragen voor de klemmende problemen van een al dan niet diep ingrijpende vermaatschappelijking in vreedstijd van het instrument dat naar zijn aard optimaal moet kunnen voldoen aan de hoogste eisen in oorlogstijd. Misschien hebben niet alle lezers van de Militaire Spectator gelegenheid gehad het Eindrapport in te zien doordat er in de verschillende bibliotheken zoveel vraag naar is geweest; stellig heeft het zin thans ernaar te vragen en het dan te leggen naast hetgeen Ikol Govers in nevenstaande beschouwing opmerkt, gebundeld tot een qua aanpak voor dit blad enigszins ongebruikelijk aandoend artikel dat evenwel om zijn fundamentele kritiek op het Stumik-werkstuk ieders onverdeelde aandacht verdient. Zonder enige twijfel zal het stimulerend kunnen werken op de discussie over het voor en tegen van een verder gaande vermaatschappelijking van de krijgsmacht, door velen — niet geheel ten onrechte — gezien als een riskant eenrichtingsverkeer dat de effectiviteit van het oorlogsinstrument ondergeschikt doet zijn aan het streven naar realisatie van wensen en verlangens die hun oorsprong slechts kunnen vinden in de veronderstelling dat reeds nu een duurzame vrede zou zijn bereikt!

stelt „dat het voor de meningsvorming noodzakelijk is dat alle geledingen in verstaanbare taal kunnen spreken en dat de stuurgroep zich daarom moeite heeft gegeven . . . de stijl leesbaar te houden” (16)* moet worden gezegd dat zij daarin niet is geslaagd.

Een wetenschapsman bedenkt vaak nieuwe woorden als een zaak of term is verweven met emotionele of ideologische bijmengsels. In zo'n geval kan een technische term geschikter zijn ([8], blz. 218). Het lijkt daarom te prijzen dat de stuurgroep een ingeburgerde term als „welzijnszorg” wil gaan vervangen door een correcter begrip en tevens, dat zij beweert dat in haar oren „culturele en verstandelijke vorming” onwaarachtig klinkt (127). In een rapport, waarin deze termen verder niet worden uitgewerkt, hebben dergelijke bespiegelingen echter weinig betekenis.

Wat moet echter worden gedacht van verder niet gedefinieerde termen als: „communicatieklimaat” (76), „centraliteit” (68), „teruginformatie” (66), „werkbaarheid” (185), „toezeggingenbeleid” (136), „post-actieve zorg” (127), „werkrollen” (131), „sociale rangstanden” (133) „op innovatie gerichte werkgroepen” (119, „potentieelbeoordelingen” (114), „een beperkt loopbaantraject” (109), „beroepswerkelijkheid” (106-107), „woon- en werkfunctie” (37), „het afbouwen van regels” (83), enz.?

Onduidelijk is ook wat de betekenis moet zijn van zinsneden als: „gelaagdheid tot uitdrukking komend in de hiërarchische positie” (80), „de operationele kwaliteit van de personele factor” (165), „de materiële beloningssfeer” (102), enz.

Inconsistentie en ongefundeerde uitspraken

Bij vergelijking van daartoe in aanmerking komende tekstdelen treft men een groot aantal inconsistenties aan. Het volgende is slechts een beperkte selectie daaruit.

a. De stuurgroep beveelt aan bevoegdheden, inclusief verantwoordelijkheden, zo veel mogelijk te delegeren. Gemaakte fouten mogen geen rechtstreekse aanleiding zijn dit terug te draaien (74). Er moet waardering worden getoond voor initia-

tief; niet met succes bekroonde initiatieven en proeven — mits doordacht, voorbereid en goedgekeurd — dienen als positieve punten in de beoordeling te worden betrokken (116). Werkbeoordelingen-in-functie moeten worden gestimuleerd en de uitvoering dient gestimuleerd (116). Tegelijkertijd moeten beoordeelden van dag tot dag weten „waar zij aan toe zijn”. Hun chef moet dagelijks een werkbespreking met hen houden (113).

Hoe dit zou moeten gebeuren zonder dat een chef zich voortdurend uitspreekt over de gemaakte fouten, is niet duidelijk.

b. De stuurgroep meent dat delegatie van taken een bijdrage zou kunnen zijn tot het ontstaan van duidelijke zinvolle taken met ruimte voor eigen initiatief (75).

Bij het delegeren van taken wordt de macht van sub-leiders vergroot. Aangezien fouten van hen moeten worden geaccepteerd (74), wordt dus tevens de mogelijkheid voor minder zinvolle taken op lager niveau vergroot.

c. De stuurgroep stelt dat het stijgende opleidingspeil meebrengt dat vrijwillig dienenden in toenemende mate leiding moeten uitoefenen over mensen met meer schoolopleiding dan zij zelf hebben. Dit zou tot moeilijkheden kunnen leiden (134). Dat blijkt niet het geval voor dienstplichtigen. Voor hen wordt aanbevolen „de schoolopleiding minder zwaar te laten wegen bij het bepalen van de geschiktheid voor militaire functies” (145).

d. Hoewel een bepaalde situatie nooit één exclusieve stijl van leiding geven vraagt (57), het voeren van overleg bv. een op participatie gerichte stijl van leiding geven vraagt (56) en de stijl van leiding geven verandert door grotere sociale en educatieve gelijkheid tussen meerderen en minderen, moet toch bij plaatsing van leidinggevend personeel tevens worden gelet op de karakteristieke leiderschapsstijl van de desbetreffende persoon (57). Dit duidt op nauwelijks te beïnvloeden leiderschapseigenschappen, iets wat wordt bevestigd door onderzoek, bv. bij Sensitivity-trainingen ([11], blz. 198).

e. Arbeidsvoldoening en welbevinden zouden een waarde op zich zelf zijn (92). De functies moeten zelfs zodanig worden gestructureerd dat naar verwachting uit het vervullen ervan een ruime mate van arbeidsvoldoening zal voortvloeien (36). De stuurgroep meent zelfs dat bij níét wélbevinden

* De cijfers tussen haken () verwijzen naar het Stumik-eindrapport (Den Haag (1977)). De cijfers tussen rechte haken [] verwijzen, zoals gebruikelijk, naar de literatuuropgave aan het slot van de bijdrage.

schadelijke gevolgen zoals frustratie en motivatieverlies het gevolg zullen zijn (52).

Uit recente literatuur blijkt echter dat, hoewel vele jaren is geëxperimenteerd met zaken als „job rotation”, „job enrichment” en „job enlargement”, de toepassing van deze op de arbeidsvoldoening gerichte maatregelen nog beperkt is gebleven tot maar een klein deel van de werknemers van de bedrijven in Amerika. De reden is dat in de kosten-batenverhouding nog geen rechtvaardiging is gevonden voor de toepassing op grote schaal ([16], blz. 38). Ook de vroeger wel aangenomen relatie tussen arbeidssatisfactie en prestatie is niet erg overtuigend gebleken.

Men gaat tegenwoordig ervan uit dat:

1. arbeidsvoldoening tot betere prestaties kan leiden, echter alleen onder bepaalde voorwaarden; er is nl. samenhang met:

a. de mate, waarin het werktempo wordt gecontroleerd;

b. het vaardigheidsniveau dat voor de functie is vereist;

c. de aan- of afwezigheid van werkgroepsnormen, die op een goede taakvervulling zijn gericht;

2. goede taakvervulling tot arbeidsvoldoening leidt, eerder dan omgekeerd;

3. de verklaring voor de waargenomen relaties tussen arbeidsvoldoening en goede taakvervulling moet worden gezocht in de mogelijkheid dat beide zijn veroorzaakt door dezelfde voorwaarden, bv. een goede controle ([16], blz. 23).

Hoe de stuurgroep derhalve arbeidsvoldoeningbevorderende maatregelen kan aanbevelen zonder de mogelijkheid onder ogen te zien dat de taakvervulling in het gedrang komt, is niet goed in te zien, vooral wanneer zij stelt dat „operationele kwaliteit de beslissende toetssteen vormt” (20).

f. De stuurgroep stelt dat staatsburgerlijke vorming nu tot de activiteiten van de personeelszorg behoort (123); dat is zeker voor de KL niet het geval. De stuurgroep meent echter dat deze vorming tot de opleiding en interne voorlichting zou moeten worden gerekend (124). Waar het civiele onderwijs te kort schiet, heeft de krijgsmacht zelf een taak (113). De Defensienota 1974, waarin het beleid tot 1983 is vastgelegd, spreekt op dit gebied geheel andere taal. De politieke leiding heeft daarin aangegeven dat o.m. deze vormingsactiviteit in „andere maatschappelijke verbanden dan de krijgsmacht behoort plaats te vinden. Dit geldt

met name ook voor politieke c.q. staatsburgerlijke vorming” ([15], blz. 86).

g. Enkele beweringen

1. Het zou goed zijn voor de organisatie, concurrerend met andere organisaties, te trachten haar personeel vast te houden (108). Gaat het de stuurgroep om het nastreven van de doelstellingen van de organisatie? Hoe vaak gaat concurreren om de gunst van werknemers immers niet te ver. Heeft de stuurgroep er geen kennis van genomen dat in de civiele maatschappij geregeld bedrijven met zeer goede sociale voorzieningen zich niet langer kunnen handhaven?

2. Leden van de defensieorganisatie zijn veelzijdiger, flexibeler; zij hebben een hoger ontwikkelingsniveau. Zij vragen . . . Zij willen . . . (68). Waaruit blijken al die wensen en verlangens, die de stuurgroep meent te hebben onderkend? Op zijn minst had daarvan een verantwoording kunnen worden gegeven. Zeker waar het gaat om een groep mensen waarvan de stuurgroep met verbazing heeft vastgesteld dat velen zelfs geen kans zien hun vrije tijd zinvol te besteden (127).

3. De stuurgroep meent dat opleidingseisen voor militaire personeelsfunctionarissen zoveel mogelijk op die van civiele instituten moeten gelijk zijn (99).

Als er inderdaad sprake is van een zelfde taak, dan is dat zeker mogelijk. De stuurgroep heeft hier echter, zoals op vele plaatsen in het eindrapport, de kerntaak van de krijgsmacht uit het oog verloren. Hier ligt juist de reden waarom militaire en burgerfunctionarissen niet met elkaar kunnen worden vergeleken. Personeelszorg kan voor een personeelsfunctionaris een doel zijn, voor de organisatie is het een middel ter bereiking van de gestelde doelen. Personeelszorg moet derhalve een afgeleide zijn van de doelstelling van de organisatie. Voor de krijgsmacht derhalve de kerntaak. Voor een civiele instantie zou het bv. winst maken kunnen zijn.

4. Ten aanzien van de fundamentele vraag of de democratie moet worden beschermd door een instituut dat zelf volgens democratische principes leeft, zegt de stuurgroep „ja” en „nee” (43). De vraagstelling is echter onjuist. De fundamentele vraag is wat er in geval van nood voorop staat: de bescherming van de gemeenschap, of het hardnekkig proberen een aantal goede democratische gewoonten in stand te houden? De redenering, die anders wordt gevolgd, zou dan gelijken op die van gezondbidders en kruidengenezers als zij een patiënt behandelen. Pragmatici zijn wat minder kies-

keurig voor wat betreft het gebruik van werkzame (natuurlijk in de eerste plaats ethisch aanvaardbare), doch mogelijk minder aantrekkelijke middelen. Zij geven bv. in geval van een blindedarmontsteking de voorkeur aan een chirurgische ingreep. Het gaat hier dus erom dat het middel primair wordt gekozen omdat het tot het doel leidt. Als men uit ideologisch oogpunt (dat is iets anders dan ethisch) te kieskeurig is inzake de middelen, lopen wij kans dat het doel onbereikbaar wordt. Als de stuurgroep zich dan ook afvraagt „waar de mens is gebleven, om wie dit alles is begonnen” (17), dan kan dat alleen slaan op de Nederlandse staatsburger die rekent op de bescherming door zijn krijgsmacht. Desnoods zonder welbevinden.

Twee modellen

In nagenoeg ieder hoofdstuk van haar eindrapport stelt de stuurgroep twee mogelijkheden tegenover elkaar. Om nu een eventuele keuze te kunnen beoordelen worden hieronder twee tegengestelde modellen gepresenteerd die elk zijn samengesteld uit een van die mogelijkheden. Bij het opbouwen van de modellen is ernaar gestreefd elk afzonderlijk model te maken tot een samenhangend geheel, zodat het trekken van een vergelijking tussen beide zinvol zou kunnen zijn.

*Model X**

ALGEMEEN

Het defensieapparaat is een instrument van de staat dat in het kader van het buitenlandse veiligheidsbeleid geloofwaardigheid moet bezitten en — wil de samenhang van de politieke gemeenschap niet in gevaar komen — in het binnenlandse veiligheidsbeleid een strikt neutrale kleur moet hebben . . . De krijgsmacht zal apolitiek dienen te zijn (42). De krijgsmacht heeft (derhalve) de verplichting, als geheel doeltreffend en snel te gehoorzamen aan de politieke en militaire leiding (67). Het personeel dient daarom de mentale instelling te bezitten die nodig is voor de behandeling en beheersing van gewapend-conflictsituaties. Ook moet het de bereidheid hebben taken uit te voeren ten koste van grote persoonlijke offers. Om die reden kan de krijgsmacht nimmer een „bedrijf” heten in de betekenis van civiele produktieorganisatie (35).

INTERNE VERHOUDINGEN

Elk groot samenwerkingsverband kent een ordening van interne verhoudingen. Een bureaucrati-

sche organisatie heeft op dit gebied vele voordelen (73). Het defensieapparaat heeft (daarbij) een eigen identiteit, voortvloeiende uit zijn doelstellingen (91). De regels waarop de interne verhoudingen berusten, dienen periodiek aan de organisatie-doelen te worden getoetst (94). Ook zonder arbeidsvoldoening, puur uit plichtsbefef of loyaliteit, kan een goede taakverrichting worden verkregen (93). Als de belangen van de organisatie strijdig zijn met die van de personeelsleden of er onderling strijdige personeelsbelangen zijn, beslist de leiding (92). Het personeelsbeleid bestaat uit het vaststellen en bewaken van arbeidsvoorwaarden. De opleiding is gericht op taken als registratie, formatiebewaking en rechtspositie (98). Activiteiten op het gebied van het personeelsbeleid kunnen onder centraal beleid worden gebracht, doch centraliseren is geen goed op zich zelf. Het verliest zijn zin als het ten koste gaat van de operationele kwaliteit (102). Ook een maatschappelijke inpassing gaat minder gemakkelijk naarmate de militaire kerntaak — de directe gevechtsfunctie — meer nabijkomt (35). De interne verhoudingen worden niet alleen bepaald door mechanismen als het geven van leiding, het stellen van regels, enz., maar ook door de omgangsvormen. Deze verbinden de leden van de organisatie. Daarmee moet niet te lichtzinnig worden omgesprongen (54). Het zal bv. ook weinig zinvol zijn iedereen te verplichten in dezelfde ruimte te eten, zolang hiertegen bij een belangrijk deel van de betrokkenen overwegende bezwaren bestaan (85—86). Het „opleggen” van maatregelen is een hachelijke zaak (82).

DISCIPLINE

Vele vrijwillig dienenden zien in de versoepeling van de gedragsregels een bedreiging van de discipline en de gevechtskracht (71). De kritische instelling van de dienstplichtigen is een storende factor in de samenhang van de krijgsmacht en veroorzaakt verstroeving en verharding van onderlinge verhoudingen (81-82). In de opleidings- en vormingsprogramma's zou dan ook aandacht moeten worden besteed aan het ondergáán van leiding (60). Leiding geven wordt gedefinieerd als het gedrag van anderen beïnvloeden ten einde de gestelde taken te doen uitvoeren (55). Daarbij is de inperking van persoonlijke vrijheid en relativering van individuele belangen wezenlijk verbonden met het begrip organisatie (92-93). Van aanleren van routinegedrag zal een disciplinerende werking uitgaan. Gedisciplineerd gedrag zal desnoods moeten

worden afgedwongen (61). Zelfs als de leider slechts coördinator van een team deskundigen is, zal hij toch een dirigerende, controlerende rol moeten vervullen en eventueel het initiatief van de groepsleden moeten inperken en bepaalde vormen van samenwerking moeten indammen, als de produktie wordt bedreigd (57). De organisatie-uitkomsten van de krijgsmacht moeten ook op personeelsgebied doeltreffend en doelmatig zijn. Het gaat uiteindelijk om de gevechtskracht van de operationele eenheden (92). Aangezien de realiteit van het gewapende conflict ontbreekt, kan het voldoen aan de operationele eisen niet direct en nauwkeurig worden gemeten. Evenmin is gemakkelijk vast te stellen of de interne verhoudingen zodanig zijn dat crisis- en oorlogssituaties kunnen worden doorstaan (49). Ondergeschiktheid en strikte discipline zijn wezenlijke aspecten van de militaire dienst en uit de voor gevechtssituaties noodzakelijk geachte gehoorzaamheid en discipline dienen dezelfde aspecten ook in andere situaties te worden beklemtoond (67). Er mogen geen concessies worden gedaan ten aanzien van militair essentieel geachte activiteiten (72). Noodzakelijk en onmisbaar is gedrag overeenkomstig geldende normen en regels (60).

RANGVERHOUDINGEN

De krijgsmacht wordt gekenmerkt door een trapsgewijze onder- en bovenschikking met afnemende bevoegdheden naar beneden, door sociale verschillen die het bestaan van hiërarchische verhoudingen onderstrepen, door centralisatie in de besluitvorming waarbij de informatiestroom overwegend van boven naar beneden loopt en door nauwkeurige afbakening van competentiegebieden (73). De plaats van militair personeel wordt kenbaar gemaakt door rangen en indeling in categorieën. Deze gelaagdheid is bedoeld als een organisatorisch hulpmiddel dat het opereren in crisis- en oorlogssituaties moet vergemakkelijken (84). De ongelijkheid van de leden van de organisatie is de uitdrukking van ongelijkheid in competentie waardoor het apparaat ten dienste van de crisisbeheersing in handen van de centrale leiding snel en doeltreffend op uitdagingen moet kunnen reageren. Dit gegeven markeert de grens van de democratie, nl. waar de effectiviteit van de krijgsmacht bij het optreden in crisis- en oorlogssituaties in gevaar zou komen (41). Delegatie van bevoegdheden

dient dan ook alleen plaats te vinden indien de methodes in grote lijnen verenigbaar zijn met de door de organisatie aanvaarde normen en een succesvolle taakuitvoering (75).

PERSONEELSBELEID

Bij het te veel de nadruk leggen op goede secundaire arbeidsvoorwaarden kunnen verkeerde mensen worden aangetrokken, omdat dit strijdig is met de kerntaak van de krijgsmacht (36). Bovendien kan de huidige ontwikkeling van de arbeidsvoorwaarden en omstandigheden in bedrijfsmatige en civiel-ambtelijke richting niet onbeperkt doorgaan (35). In een crisissituatie zal het streven naar welbevinden vrijwel alleen worden gehonoreerd in zoverre geen afbreuk wordt gedaan aan de effectiviteit van de organisatie (53). Leden van de organisatie dienen als arbeidskrachten te worden gezien, hoofdzakelijk om hun bijdrage tot het realiseren van de organisatietaken (51).

Model Y*

ALGEMEEN

De defensieorganisatie moet zich, waar maar enigszins mogelijk, openstellen naar de omringende maatschappij. De staatsburger in uniform vindt in de krijgsmacht zijn werkkring, niet zijn thuis (36-37). De krijgsmacht is ook een groot overheidsbedrijf, een arbeidsorganisatie, onderhevig aan tal van externe invloeden. Zij moet haar operationele concepties en structuren aanpassen aan veranderingen in de omgeving, waaronder maatschappelijke ontwikkelingen, die leiden tot veranderingen in de capaciteiten en opvattingen van het personeel (179). In de ene situatie in de krijgsmacht zullen dingen noodzakelijk en functioneel zijn, in de andere absurd en schadelijk. Men dient veel vertrouwen te hebben in het aanpassingsvermogen van mensen en (onderdelen van) de organisatie die immers kunnen aanvoelen of aanleren wat in zeer uiteenlopende situaties aangepast gedrag is. Er is minder behoefte aan duidelijkheid en zekerheid; daarentegen worden flexibiliteit, verantwoordelijkheid en inventiviteit bij het personeel aanwezig verondersteld (68).

INTERNE VERHOUDINGEN

De doelstellingen van de organisaties worden geformuleerd door mensen, de leidinggevenden. Zij moeten zich ervan bewust zijn hoe licht eigenbelang en dienstbelang kunnen worden verward (93).

* Vgl. theorie X en Y bij: D. McGregor — *The human side of enterprise*. McGraw-Hill, Londen (1960)33, 47.

Bij activiteiten, die ook in de civiele maatschappij meer aan inzicht en voorkeur van het personeel kunnen worden overgelaten, kan meer worden getolereerd (172). Het is daarbij vaak onnodig en onverantwoord democratiseringseisen in vredes-tijd af te snijden met een beroep op de mogelijke oorlogssituatie. Verder veroorzaakt een centralistische hiërarchische opbouw verstarring, bureaucratisme en apathie. Als oplossing worden aanbevo- len verdergaande democratisering, decentralisering en delegatie van bevoegdheden (43). Delegatie wil zeggen bepaalde bevoegdheden, inclusief verant- woordelijkheden, aan een lager niveau overdragen. Het maken van fouten mag geen rechtstreekse aanleiding zijn die bevoegdheden terug te nemen (74). In niet-crisissituaties kan het wenselijk zijn het welbevinden van het personeel zwaarder te la- ten wegen dan de eis van operationele kwaliteit (53). Voor alle personeelscategorieën dient een zo gunstig mogelijke uitkomst te worden verkregen van de vergelijking tussen behoeften, verwachtingen enerzijds en geboden taken, werkomgeving, leefsfeer, perspectieven, beloning anderzijds (92). Te veel nadruk op uniforme en centraal geleide re- gelingen is schadelijk in veranderlijke en onvoor- spelbare situaties. Taken zijn alleen dán uitvoer- baar als de hiërarchische structuur wordt aange- vuld met door alle lagen heen lopende soepele om- gangsvormen in functionele groepen, legitieme vrijheid tot invullen van raamregels en decentrali- satie van beslissingsbevoegdheid (73).

Dienstplichtigen laten de wens zo kort mogelijk te dienen, doorwerken in hun vaak kritische op- vattingen over het nut van de krijgsmacht en met name de maatstaven met betrekking tot werk- en leefsituatie (81). Toch heeft de democratisering een positieve invloed, en wel:

- als tegenwicht van de nadelen van de centralis- tische hiërarchische organisatieopbouw;
- op het welbevinden, omdat beslissingen mede worden afgestemd op de opvattingen en belangen van het personeel;
- omdat leidinggevend een vollediger beeld krijgen van de knelpunten;
- op de aanvaarding van de krijgsmacht door de maatschappij (62).

DISCIPLINE

Bij gedragsbeïnvloeding in de richting van de eisen van de organisatie mag niet worden voorbij- gegaan aan de wensen en behoeften van het perso- neel (55). Bij de training kan niet worden volstaan

met het alleen maar toepassen van de aangeleerde standaardhandelingen en technieken; juist in ge- vechtssituaties dienen de aanwijzingen van boven- af in hoge mate te worden aangevuld met improvi- satievermogen en zelfstandigheid (73—74). Alleen bij harde noodzaak mag een wissel op de loyaliteit worden getrokken (93). Regels moeten worden ge- toetst aan o.a. de gevoelens van het personeel (94). De krijgstucht heeft aan betekenis ingeboet. Voor zover de bepalingen verouderd zijn, verliezen zij hun zin als richtlijn voor de opleiding van de mili- tair (71). Discipline behoort te zijn afgestemd op in de maatschappij geldende waarden en normen en aan te sluiten bij de verscheidenheid aan situa- ties die de krijgsmacht kent (61).

RANGVERHOUDINGEN

Het defensieapparaat is (ook) een groot bedrijf waaruit volgt dat de vanouds bestaande hiërarchi- sche structuur ontoereikend is. Zij heeft de aan- vulling van communicatie in alle richtingen en overleg (180). Afgerekend moet worden met scherpe categoriale scheidingen. In de andere ver- houdingen moet de gelijkwaardigheid tot uiting komen (84). Als gevolg van de versterkte maat- schappelijke roep om inspraak en medezeggen- schap verandert de stijl van leiding geven. Grotere sociale en educatieve gelijkheid tussen meerderen en minderen dwingt de eerstgenoemden zich „waar te maken”. Inspraakprocedures creëren een nieuw netwerk van relaties (40). Rangniveaus en categorieën mogen het ontplooiën, het willen honoreren van initiatieven en de bereidheid tot communicatie niet belemmeren. Soepele omgangs- vormen zullen een positieve invloed hebben op de operationele eisen (84). Te grote scheidingen en afstanden tussen groeperingen en onbillijke ver- schillen in behandeling zijn ongewenst en moeten worden tegengegaan (80).

PERSONEELSBELEID

Zo veel mogelijk moet op de verlangens van de werknemers worden ingegaan. De mensen zijn me- dewerkers die van de zijde van de organisatie moe- ten kunnen rekenen op een voortdurende en van- zelfsprekende aandacht voor hun belangen en ver- wachtingen (51). Reorganisaties moeten op hun noodzaak en vorm steeds worden getoetst aan perso- nele maatstaven (93). Het personeelsbeleid is een voortdurend herscheppen van een aan haar doeleinden en haar buitenwereld aangepaste orga- nisatie. Beklemtoond worden de kwalitatieve as-

pecten (98). Nagestreefd moet worden het onder centraal beleid brengen van zich daartoe lenende activiteiten (102). Categorieën personeel moeten geheel of gedeeltelijk worden opgeleid bij civiele onderwijsinstellingen. Gestreefd moet worden naar gelijkstelling van militaire en civiele diploma's en een verdere scheiding van woon- en werkfuncties (37).

Vergelijking van de modellen

Als wij de twee modellen bezien, moeten wij ons afvragen hoe de stuurgroep een keuze zou kunnen doen of een synthese zou kunnen vinden.

Het kan niet de bedoeling zijn geweest alleen de twee extremen te schetsen en aan te geven dat de krijgsmacht „ergens” daartussenin zit. Om tot een operationele uitspraak te kunnen komen zouden de grenzen veel scherper moeten worden getrokken. Immers, een mededeling dat de buitentemperatuur ergens tussen -100 en $+100^{\circ}\text{C}$ ligt, levert geen zinvol gegeven op. Dat is wel het geval als men stelt dat zij ligt tussen 30 en 35°C .

Hoewel het Stumik-rapport zich, door de ingewikkelde redeneringen en het vage woordgebruik, niet goed leent voor kwantitatieve tekstanalyse, is toch getracht enig cijfermateriaal te verkrijgen. Wanneer wij de problemen, waaruit de modellen zijn opgebouwd, terugzoeken in de oorspronkelijke context, kunnen wij constateren dat de stuurgroep:

1. $18 \times$ volstond met een vage richtlijn: activiteiten van de krijgsmacht moeten zowel rekening houden met het ene als met het andere;
2. in 13 gevallen meende dat er geen oplossing mogelijk was en sprak over „spanningsverhouding”, een „paradox”, „het is slechts gedeeltelijk mogelijk”, enz.;
3. $13 \times$ aanbeval nader onderzoek in te stellen dan wel experimenterend een oplossing te zoeken;
4. in 3 gevallen het vinden van de juiste weg overliet aan de leidinggevende;
5. in 2 gevallen alleen aanbeval gedegen voorlichting te geven;
6. in eveneens 2 gevallen aanduidde dat er sprake zou zijn van een evolutie: vroeger was het zó, en nu ontwikkelt het zich meer in dié richting;
7. in de volgende 3 gevallen een rechtstreekse uitspraak deed.

a. Op blz. 51 worden drie mogelijke uitgangspunten voor het personeelsbeleid opgesomd. De stuurgroep prijst hier zonder omwegen de derde zienswijze aan met de weinig opzienbarende stellingna-

me: „mensen te beschouwen als medewerkers, voor wier belangen en verwachtingen voortdurend aandacht behoort te zijn”.

b. Op blz. 61 meent de stuurgroep dat afgedwongen discipline slechts beperkt bruikbaar zou zijn.

c. Op blz. 73-74 meent de stuurgroep dat de structuur moet worden aangevuld met communicatiestromen die dwars door de hiërarchie heen lopen, en dat er soepele omgangsvormen tussen militairen van verschillende categorieën moeten komen. Het doet wat komisch aan dat dit wordt aanbevolen voor een krijgsmacht die bij de legers van de andere NAVO-partners bekend staat om haar losse en weinig conventionele omgangsvormen.

NB. Ten aanzien van punt 3 (zie ook noot 104 van het rapport) moet het volgende worden opgemerkt. Het is niet duidelijk hoe de stuurgroep zich dergelijke experimenten heeft gedacht in vredetijd, met een apparaat dat slechts in oorlogstijd de waarde en uitslag van een dergelijke proefneming kan bewijzen. Van Doorn zei in 1969: „Dat experimenteren op dit gebied kwalijke gevolgen in oorlogsomstandigheden zou hebben, moet sterk worden betwijfeld” ([3], blz. 69). Kennelijk zijn thans de twijfels bij Van Doorn en de stuurgroep weggefallen.

In noot 104 wordt o.m. een aanbeveling gedaan te gaan experimenteren met de scheidingslijnen tussen hoger en lager geplaatsten. Zo'n experiment moet als bijzonder riskant worden beschouwd. Immers, iedere proefneming in vredetijd zal wel slagen. Uit voorbeelden van experimenten die onder oorlogsomstandigheden werden beproefd, is het bekendste wel dat van het Russische Rode leger. Tot 1939 stond tot op compagniesniveau elk onderdeel onder meerhoofdige leiding (behalve de commandant ook een politieke commissaris); er waren communicatielijnen die buiten de hiërarchie om liepen (nl. via partijorganen); het was normaal gebruik dat de orders van de commandant het onderwerp van discussie werden; de uniformen van de officieren onderscheidden zich in niets van die van de manschappen, en evenmin hadden de officieren recht op enig privilege. Het enorme échec dat het Rode Leger leed tegen Finland deed de politieke leiding besluiten de disciplinaire teugels weer aan te halen. De status(rang)symbolen worden in het Rode leger momenteel nadrukkelijker en rijker gevarieerd gehanteerd dan in de meeste andere legers.

Oldendorff formuleerde de basisbehoefte van het leiding geven als volgt: „Het is onderzoeker gebleken dat de leider moet worden geaccepteerd door zijn ondergeschikten en dat hij een zekere psychologische afstand tot hen moet bewaren. Alleen een combinatie van deze twee factoren leidt tot effectiviteit van de groep” (154).

Ook Mao Tse-Toeng toonde zich een tegenstander van absolute gelijkstelling en waarschuwde daarvoor, nog wel in oorlogstijd ([12], blz. 58).

Op welke basis?

Hoewel in het rapport meer voorstellen zijn te vinden kan deze dwarsdoorsnede, in de modellen

verwerkt, indicatief worden geacht voor de geboden oplossingen. Het is duidelijk dat de stuurgroep niet uit haar opdracht is gekomen (zie: Een verkenning van maatschappelijke invloeden in de krijgsmacht (interimrapport 1972, blz. 47).

Men moet zich dan ook afvragen op basis waarvan er dan wel uitspraken zouden kunnen worden gedaan? De stuurgroep zal zich zelf toch niet hebben gezien als een orakel dat over de hoofden van de bevelhebbers en hun gespecialiseerde staffunctionarissen heen willekeurige, op basis van intuïtie, ideologie of vooroordeel tot stand gekomen meningen ten beste geeft?

De problematiek, waarmee de stuurgroep nu ruim vijf jaar heeft geworsteld, betrof een vraag naar de structurering van de toekomst: *Wat behoort er in de krijgsmacht te gebeuren?* Het is duidelijk dat dit alleen kan worden bepaald op basis van kennis van het heden en een zekere kennis van het verleden.

Er is een aantal mogelijkheden op grond waarvan uitspraken over de toekomst kunnen worden gedaan. Een ervan is op basis van openbaringsdenken. Wij zullen voor wat betreft dit onderwerp deze mogelijkheid niet in beschouwing nemen. Andere mogelijkheden zijn dat er een beleidsadvies wordt gegeven op basis van: 1. wetenschap; 2. deskundigheid; 3. mensbeeld; 4. uitgewerkte doelstellingen.

1. Wetenschap

Gezien de grote concentratie van (gedrags)wetenschappers in de stuurgroep zou het niet onmogelijk zijn geweest als op basis van wetenschappelijke kennis uitspraken waren gedaan.

In dat geval zou de stuurgroep haar betoog zeker goed hebben gefundeerd door verwijzingen naar wetenschappelijke literatuur en onderzoeksresultaten. Het notenapparaat van haar rapport had dan geheel anders eruitgezien. Nu is slechts zevenmaal verwezen naar wetenschappelijke literatuur. Dit is echter wat nonchalant geschied. Een goed voorbeeld is noot 17 waarin naar een hele serie boeken wordt verwezen, waaronder Stouffer — *The American soldier*. Dit werk bestaat alleen al uit 5 delen, die samen de resultaten van verscheidene honderden onderzoeken bevatten. De stuurgroep heeft niet aangegeven welke van al die onderzoeken haar stelling illustreerde, dat „intelligente, evenwichtige en goed opgeleide militairen het beste gevechtssituaties kunnen beheersen en inschatten”.

Een andere opmerking die moet worden gemaakt is dat de vraag naar wat er „behoort” te gebeuren, niet door gedragswetenschappers kan worden beantwoord. Zij kunnen wel, indien beleidsfunctionarissen de doelstellingen op grond van bepaalde waarden hebben vastgesteld, de kennis verschaffen betreffende de middelen waarmee de aangegeven doelstellingen zouden kunnen worden verwezenlijkt ([21], blz. 16).

2. Deskundigheid

De stuurgroep zal niet hebben gemeend op alle gebieden die zij in haar rapport heeft bestreken een grotere deskundigheid te bezitten dan de Directeuren Personeel en de Bevelhebbers met hun staven samen. Zij beschikken immers over de ervaring, het gespecialiseerde personeel en het documentatiemateriaal. De tijd dat een enkeling of een paar mensen samen nog in staat waren oplossingen te vinden voor technische, administratieve of sociale problemen is naar mijn mening wel voorbij. De problemen zijn helaas zo complex geworden dat oplossingen slechts kunnen worden gevonden door een staf deskundige mensen, die goed gecoördineerd samenwerken en steunen op een grote kennis van het verleden (opgeborgen in computers).

De stuurgroep is zeker ook niet van deze gedachte uitgegaan; zij had anders wel naar diverse studies verwezen, cijfermateriaal toegevoegd en een zorgvuldiger argumentatie gebruikt. Men vergelijk dit rapport met bv. „Dienstvervulling naar keuze” [2], dat wordt gekenmerkt door een exacte formulering en een schat aan statistisch materiaal.

3. Mensbeeld

De stuurgroep zou uitspraken hebben kunnen doen op basis van een bepaald mensbeeld. De uitslating in het deelrapport „Leidinggeven” op blz. 10, dat de projectgroep gebruik heeft gemaakt van de theorieën van Maslov en Reddin, „die ook in wetenschappelijke kringen zeer verschillend worden beoordeeld”, wijst wel daarop.

Een mensbeeld is een vóórwetenschappelijke hypothese, die niet alleen een verklaring geeft van de manier waarop het wezen van de mens wordt beschouwd maar ook aanleiding geeft tot het formuleren van richtlijnen voor individueel en sociaal gedrag; het is ahistorisch, subjectief en beschrijft „de mens” zoals hij wordt verondersteld overal en te allen tijde te zijn ([7], blz. 23-24). Wetenschap-

pers als de genoemde Maslov en Reddin gaan uit van een dergelijke vooronderstelling. De Jager [7] beschrijft er vier. Eén ervan wordt gekenmerkt door een geforceerd optimistische visie op de mens.

Dat ook de stuurgroep iets dergelijks voor ogen had, blijkt uit haar voetnoten, waarin 126 x naar enquêtes wordt verwezen. Kennelijk heeft zij de mening van het personeel zozeer doorslaggevend gevonden dat vrijwel al haar uitspraken door verwijzing naar de diverse enquêtes worden gesteund.

De stuurgroep stelt echter dat haar aanbevelingen niet zijn te beschouwen als de „resultante van veranderde personeelwensen” (164). Dat moet ook wel, niet alleen omdat de enquêtes 5 jaar of langer geleden zijn gehouden, maar ook omdat zij niet alle het vereiste gehalte hebben om als basis voor beleidsbepaling te kunnen dienen. Zo is de enquête „*De dienstplichtigen spreken*” aangeboden met alleen rechte tellingen, d.w.z. uitsluitend met gepercenteerde antwoorden; dat is sociologisch gesproken alleen het ruwe materiaal, zonder dat daarop een analyse is toegepast. De onderzoekers melden dan ook op blz. 7 van dat rapport „dat analyserende en interpreterende beschouwingen achterwege zijn gebleven”. Opmerkelijk is dat de stuurgroep ook uitspraken doet die tegengesteld zijn aan de meningen van de geënquêteerden, zoals in de noten 62, 67, 71 en 87.

Opvallend is verder dat de stuurgroep geen verantwoording geeft van het werk van alle project- en werkgroepen die hebben meegewerkt aan haar rapporten (15), noch van al degenen die hebben gereageerd op haar concept-eindrapport. Een voorbeeld van hoe het anders kan, is de verantwoording die oud-minister Van Kemenade aflegde over de reacties op de Contourennota (*Reacties op de Contourennota*, deel 1 t/m 4). De stuurgroep maakt één uitzondering: in een kadertje op blz. 177 deelt zij de lezer mee dat „velen” de „ontwikkelde veranderingsstrategie te weinig concreet achten en bevreesd waren dat de arbeid van de stuurgroep slechts zou leiden tot beperkte en fragmentarische toepassing”. Men moet zich afvragen of er soms mensen bij waren die meenden dat de arbeid van de stuurgroep niet tot vruchtbare adviezen aanleiding kan geven!

Een mensbeeld had zeker duidelijk mogen worden gepostuleerd omdat een dergelijke vooronderstelling, die wordt verzwegen, niet voor discussie vatbaar is maar wel vër strekkende gevolgen kan hebben. Het minste wat de stuurgroep had kunnen

doen, was blijk geven te hebben kennis genomen van recente meningen over Maslov c.s. (Duyker [13] en Van Strien [19]) en aan te geven waarom zij desondanks tóch haar uitgangspunt handhaaft. Op de vierde mogelijkheid, het uitwerken van de doelstelling, kom ik later terug.

Controverses binnen de stuurgroep?

Gezien het voorgaande komt men tot de conclusie dat er binnen de stuurgroep tegenstellingen zijn geweest. Deze hebben vermoedelijk aanleiding gegeven tot vage formuleringen, tegenspraken en individueel werk (hoofdstuk 7 is bv. duidelijk uit een andere pen gevloeid dan de overige tekst; dat zou op zich geen bezwaar zijn mits er een verantwoording was toegevoegd).

Had de stuurgroep, indien deze vooronderstelling juist is, niet beter de geschilpunten duidelijker kunnen etaleren, zoals de „Kerngroep Commissie Modernisering Leerplan Maatschappijleer” heeft gedaan? Deze heeft op blz. 16 van haar rapport de tegenstellingen teruggevoerd op de verschillende opvattingen over wat de mens is en hoe hij zou moeten zijn (het mensbeeld). Deze kerngroep komt, evenals De Jager [7], tot een vierdeling van mogelijkheden, die zij in kaart heeft gebracht en verder tracht uit te werken. Iets dergelijks had de Stumik ook kunnen doen. De bewindslieden hadden dan een keuze kunnen maken nadat de grondslagen zelf onderwerp van bespreking bij de krijgsmacht waren geweest. Dat had de duidelijkheid en democratische openheid meer goed gedaan dan de vooronderstellingen en ideologische stellingnamen te verweven in de tekst, zoals zij heeft gedaan.

Had de stuurgroep een alternatief?

De opdracht

De stuurgroep kreeg van de staatssecretaris de opdracht een beleidsconcept te ontwerpen, dat de richtlijnen diende te bevatten voor de regeling van de interne verhoudingen in de krijgsmacht. Bezien moesten worden: leiderschap, personeelsbeleid, opleiding en vorming. De instellingsbeschikking gaf daarbij aan dat als basis moest dienen dat maatschappelijke ontwikkelingen van invloed zijn op de krijgsmacht en dat derhalve:

EERSTE UITGANGSPUNT: de krijgsmacht zo veel mogelijk gelijke tred moet houden met de maatschappelijke ontwikkelingen;

TWEDE UITGANGSPUNT: dat niet ten koste mag

gaan van de specifieke doelstelling van de krijgsmacht (de later genoemde kernfunctie).

De stuurgroep is duidelijk uitgegaan van het eerste uitgangspunt, het maatschappelijk gebeuren. Zij heeft gemeend de huidige problematiek, zoals zij die zag, te kunnen oplossen door een methode aan te bevelen van zoeken naar partiële oplossingen voor telkens weer opdoemende problemen (gelijke tred houden).

De oplossingen worden dan, niet in onderling verband, stuk voor stuk aan de aanwezige controle-middelen ([3], blz. 213 e.v.) getoetst, met niet meer dan een vluchtige verwijzing naar haar tweede uitgangspunt.

Een grote omissie is verder dat de stuurgroep geen nauwkeurige schets heeft gegeven van de maatschappelijke ontwikkelingen waarmee gelijke tred moet worden gehouden. In haar eindverslag meent zij dat haar aanbevelingen tot een grootscheepse inhaalbeweging zullen leiden (165). De vraag mag toch wel worden gesteld wat er wordt ingehaald, en hoe wij constateren als die inhaalbeweging is voltooid? De krijgsmacht zou anders in de onwezenlijke situatie geraken, waarnaar het citaat in de kop van dit artikel verwijst.

In het interimrapport 1972 heeft de stuurgroep wel een aanzet gegeven tot beschrijving van maatschappelijke ontwikkelingen (hoofdstuk I, situatieschets). Deze zijn in het eindrapport niet uitgewerkt; evenmin is aangegeven of moet worden verondersteld dat de ontwikkelingen zullen doorzetten.

Naar mijn mening moeten maatschappelijke ontwikkelingen niet worden gezien als bewegingen die zich in rechte op- of neergaande richting voortzetten. De meeste schrijvers hierover constateren een soort golfbeweging ([6], hfdst. 3; [1], blz. 15). Een voorbeeld is te vinden in een onlangs verschenen rapport van het sociaal en cultureel planbureau [18]. In hoofdstuk 14 wordt aangetoond dat de Nederlandse bevolking (in 1976) conservatiever denkt dan enkele jaren terug.

Hoe zou de stuurgroep een dergelijk gegeven verwerken? Of is naar andere indicatoren gezocht? Een mogelijke benadering zou zijn te vinden in een analyse van de massacommunicatiemiddelen of van bepaalde cultuurprodukten. In dat geval had de stuurgroep degenen van wie wordt verondersteld dat zij gelijke tred moeten houden met de maatschappelijke ontwikkelingen — de leden van de krijgsmacht en haar opdrachtgevers — een kijkje in haar keuken mogen gunnen.

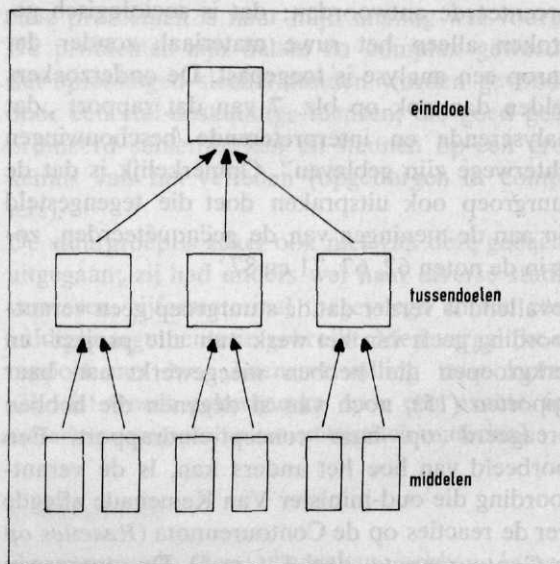
Alternatief

De stuurgroep had misschien beter kunnen beginnen met het tweede uitgangspunt uit te werken, de kernfunctie van de krijgsmacht. Klumper heeft hierop bv. recent gewezen [9]. Een mogelijkheid daartoe is aangegeven in een ander verband: bij de ontwikkelde techniek gaat Kuypers [10] uit van de volgende premissen.

a. Een beleid is een systeem van elementen, gesitueerd gedacht in niveaus waarvan elk zich tot een of meer elementen van een ander niveau verhoudt als een doel tot een middel of als een middel tot een doel. Er worden dus doelen onderkend van verschillende orde. Immers een bepaald element van het beleid kan een „lager” doel zijn dan het „hogere” doel waarvoor het dient.

b. Een beleid kan niet worden ontworpen indien niet een of meer elementen zijn gegeven.

Kuypers komt tot het hierbij afgedrukte schema.



Hij constateert dat er inductief kan worden gewerkt, d.w.z. van beneden naar boven. Van de middelen en de tussendoelen uit wordt een bereikbaar einddoel onderkend. De Stumik heeft deze methode gebruikt en is van onderaf begonnen met de middelen (de sociale controlemechanismen van de krijgsmacht) en heeft vagelijk verwezen naar het einddoel (de kernfunctie).

Kuypers geeft ook een andere methode aan, die mijns inziens geschikter was geweest voor de stuurgroep, nl. de deductieve methode. Daarbij wordt van boven naar beneden gewerkt: redenerende van het einddoel uit (de kernfunctie) om te komen tot een beleidsvisie over de interne verhou-

dingen in de krijgsmacht (in deze optiek dus de middelen). De interne verhoudingen in de krijgsmacht zouden dan moeten inhouden de minimale sociale, culturele en structurele behoeften van de krijgsmacht als (vecht)organisatie. Bij veranderen de maatschappelijke omstandigheden, die objectief waarneembaar en constateerbaar moeten zijn (en niet een vaag beroep op „razend snelle veranderingen” als een mysterieuze tijdgeest) zou een bijstelling mogelijk zijn.

Indien dan onder politieke druk aan de krijgsmacht sociale controlemiddelen worden ontnomen, zouden gemakkelijk(er) andere daarvoor in de plaats kunnen worden gesteld.

Momenteel worden aan de leiding van de krijgsmacht slechts machtsmiddelen ontfutseld, zonder dat er wat voor in de plaats komt.

We have often been told that there should be no power without responsibility; but a problem in mo-

dern large-scale institutions (including government) is the need for people to be prepared to take responsibility without commensurate power. ([5], blz. 201)

Conclusie

De vorige minister van defensie schreef in zijn voorwoord voor het eindrapport van de Stumik (dat)

... het veel waardevolle gegevens en gedachten bevat voor de discussie over het in de nabije toekomst te voeren beleid. Daarmee heeft de Stumik aan de vermaatschappelijking van de krijgsmacht een bijzonder waardevolle bijdrage geleverd. Een oordeel over de uit het rapport te trekken conclusies kan pas in een later stadium worden gegeven.

Concluderende moet men de oud-bewindsman prijzen om deze wijze, zij het voor de stuurgroep wat onbevredigende, woorden!

Literatuur

1. P. J. Bouman — *Cultuurgeschiedenis van de twintigste eeuw*. Spectrum, Utrecht (1964).
2. *Dienstvervulling naar keuze* (rapp. Comm. Civiele en militaire deskundigen). Staatsuitgeverij, Den Haag (1972).
3. J. A. A. van Doorn en C. J. Lammers — *Moderne sociologie*. Spectrum, Utrecht (1962).
4. J. A. A. van Doorn — *Krijgsmacht en democratie. Mars in Cathedra* (1969)(3).
5. D. Emmet — *Rules, roles and relations*. St. Martin's Press, New York (1966).
6. J. Huizinga — *In de schaduwen van morgen*, 6e dr. Tjeenk Willink, Haarlem (1936).
7. H. de Jager — *Mensbeelden en maatschappijmodellen*. Stenfert Kroese, Leiden (1975).
8. J. G. Kemeny — *Een wijsgerige visie op de wetenschap*. W. de Haan, Hilversum (1967).
9. A. A. Klumper — *Maak de kernfunctie hard. Carré* (1978)(2).
10. G. Kuypers — *Beleidsontwikkeling en de vaagheid van idealen. Beleidsanalyse* (1976)(4).
11. M. Lakin — *Sensitivity training*. Spectrum, Utrecht (1976).
12. Mao Tse-Tung — *Selected military writings*. Foreign Languages Press, Peking (1966).
13. A. H. Maslov — *Motivatie en persoonlijkheid*, 2e dr. Lemniscaat, Rotterdam (1974).
14. P. Oldendorff — *Organisatie van samenwerking in het bedrijf*. Bijleveld, Utrecht (1972).
15. *Om de veiligheid van het bestaan, Defensiebeleid in de jaren 1974-1983* (Defensienota 1974). Staatsuitgeverij, Den Haag (1974).
16. P. R. Quinn, G. L. Staines e.a. — *Job satisfaction: is there a trend?* U.S. Dept of Labor, Washington DC (1974).
17. *Raamleerplan maatschappijleer* (Advies kerngroep Comm. Modernisering leerplan maatschappijleer). Staatsuitgeverij, Den Haag (1976).
18. *Sociaal en cultureel rapport 1976*. Staatsuitgeverij, Den Haag (1976).
19. P. J. van Strien — *Maslows halve humanisme. Intermediair* (1975)(24 okt).
20. A. P. de Zwart — *Polemiek. VOXVOKL* (1977)(10).
21. A. C. Zijderveld — *Over het nut en de zin van de sociologie*. Boom, Meppel (1972).



Über die sittlichen Grundlagen von Verteidigungsbereitschaft und demokratischem Bewusstsein

von Dr. Walter Scheel

Hoewel de overgrote meerderheid van het Nederlandse volk van mening is dat er een krijgsmacht behoort te zijn ter ondersteuning van het veiligheidsbeleid van de overheid, staan recht en redenen van bestaan van het militaire instrument nog bij herhaling ter discussie. Niet zozeer omdat in onze democratie de minderheid zich niet zou willen neerleggen bij het standpunt van de meerderheid, maar vooral omdat voor velen de voorbereiding tot de oorlog niet valt te rijmen met hun verlangen naar een duurzame vrede. De meningsverschillen daarover zouden aanmerkelijk kunnen worden verkleind indien de discussiedeelnemers zich eens bewust wilden zijn van wat oorzaak is, en wat gevolg.

Zoals bekend, worden ook elders de gemoeieren beziggehouden met deze problematiek. Voor de leden van de krijgsmacht is het daarom aanbevelenswaard kennis te nemen van wat in de kring der bondgenoten wordt te berde gebracht, in het bijzonder wanneer het uitspraken betreft van autoriteiten die op het internationale toneel een hoofdrol spelen.

Om die reden zij hier de aandacht gevestigd op de toespraak van de president van de Duitse Bondsrepubliek, dr. Scheel, tot de leiding van de Bundeswehr, op de „Kommandeurstagung“ in Saarbrücken op 5 april jl.

Deze toespraak, waaraan in de Bondsrepubliek door de communicatiemedia grote aandacht werd besteed en die onverkort werd opgenomen in het Bulletin van het Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, behelst een aantal uitspraken die ook voor de leden van de Nederlandse krijgsmacht van grote waarde zouden kunnen zijn; daarenboven zouden — vrome wens van vele beroepsmilitairen — de Nederlandse samenleving en tal van hooggeplaatste persoonlijkheden daarin zich zeer wel mogen spiegelen aan de behartigenswaardige woorden van het staatshoofd van onze buurstaat.

Meine Herren!

Es ist mir eine Pflicht und eine Freude, zu Ihnen zu sprechen.

Sie sind verpflichtet, sich zu diesem freiheitlichen Staat zu bekennen, für ihn einzutreten, ja, ihn notfalls mit Ihrem Leben zu verteidigen. Und so dürfen Sie erwarten, daß die höchsten Vertreter dieses Staates sich, und zwar in aller Öffentlichkeit, zur Bundeswehr bekennen, für sie eintreten und, wo es notwendig ist, sie gegen ungerechtfertigte Angriffe verteidigen.

Ich tue das mit Freude und voller Überzeugung. Dieser Staat braucht Sie, dieser Staat vertraut auf Sie, dieser Staat steht zu Ihnen. Staat und Gesellschaft haben allen Anlaß, eine solche Haltung einzunehmen: Ihre Arbeit hat den Sinn, das Kostbarste, neben der Freiheit, ja, die erste und wichtigste Bedingung der Freiheit zu wahren und zu sichern: den Frieden. Der Dienst in der Bundeswehr ist Friedensdienst.

Das ist zwar eine Selbstverständlichkeit, aber es scheint mir nicht unnötig, das erneut klarzustellen. Die teilweise hitzige und nicht immer mit der erforderlichen Besonnenheit geführte Diskussion um die Kriegsdienstverweigerung hat da einiges unklar gemacht. Diese Diskussion erweckte manchmal den Anschein, als ob nur die Kriegsdienstverweigerer ein Gewissen hätten, das sich um den Frieden sorgt.

Jeder Soldat weiß vermutlich besser als manch anderer, der gern vom Frieden redet, welche furchtbaren Folgen ein Krieg in Europa für Deutschland haben würde. Es gibt keine Streitkraft in der Welt, die so elementar an der Erhaltung und Sicherung des Friedens interessiert sein muß wie die Bundeswehr.

Wer in die Bundeswehr geht, sei er als Berufssoldat, als Zeitsoldat, als Wehrpflichtiger, tut das nicht zuletzt deshalb, um damit seinen Beitrag zur Sicherung des Friedens zu leisten. Ja, es gibt eine ganze Menge Soldaten, die ihr Gewissen dazu treibt, Soldat zu werden, weil sie der Auffassung

sind, der Sache des Friedens so am besten dienen zu können.

Daß wir 33 Jahre ohne Krieg gelebt haben, das ist nicht zuletzt das Verdienst der Nordatlantischen Verteidigungsgemeinschaft, der die Bundeswehr als wesentlicher Bestandteil angehört. Ihr Dienst bewirkt, daß wir anderen die Früchte des Friedens ernten können: Freiheit und Wohlstand.

Die Bundeswehr verlangt keine Dankbarkeit für ihre Leistung. Aber eines kann und muß sie verlangen: den Respekt, der der Arbeit für den Frieden gehört.

Damit sieht es in unserem Lande etwas sonderbar aus.

Die Mehrheit der Bevölkerung, das haben Umfragen ergeben, fühlt zwar die Notwendigkeit unseres Verteidigungsbeitrages, Dies hat aber, seltsamerweise, nicht die Folge, daß es bei uns selbstverständlich geworden wäre, für die Bundeswehr einzutreten. Und wenn es geschieht, so wird man beim Zuhören nur selten das Gefühl los, daß es sich hierbei um Pflichtübungen handelt. Ein Gegenstand öffentlicher Diskussion ist die Bundeswehr in den letzten Jahren fast nur dann geworden, wenn Pannen passiert sind.

Eine Untersuchung über das Bild der Bundeswehr in der Öffentlichkeit kommt zu folgendem Ergebnis: Von wenigen Ausnahmen in der überregionalen Presse abgesehen, gibt es keine kontinuierliche Berichterstattung über die Entwicklung der internen Struktur, über Probleme der gesellschaftlichen Integration oder die wirtschaftliche Bedeutung der Bundeswehr. Zwar taucht die Bundeswehr häufig in der Berichterstattung auf, doch handelt es sich dabei in der Regel um Ereignisse, Affären oder Anekdoten, die lediglich nachrichtlichen Wert besitzen. Zudem läßt sich dabei noch beobachten, daß gelegentlich die Bundeswehr als Auslöser oder auch als Vehikel für originär politische Auseinandersetzungen herhalten muß.

Diese durch die Untersuchung festgestellten Tatbestände stimmen mit meinen eigenen Beobachtungen überein.

Wissenschaftliche Untersuchungen zu Fragen der Bundeswehr gibt es in unseren Universitäten kaum. Es gibt auch kaum eine ernsthafte Erzählung eines deutschen Schriftstellers, die sich mit dem Alltag in unseren Kasernen befaßt. Bundeswehr-Soldaten tauchen in der modernen Literatur, wenn überhaupt, als Karikaturen auf. Menschliche Schicksale werden bei Menschen in Uniform nicht vermutet.

Eine Durchsicht aller 81 zur Zeit für die Ab-

schlußklassen der allgemein- und berufsbildenden Schulen zugelassenen Sozialkundebücher zeigt folgendes Ergebnis: Mehr als 90 Prozent der Bücher führen weder „Bundeswehr“ noch „Wehrpflicht“, noch „Kriegsdienstverweigerung“ im Inhaltsverzeichnis auf. Bei mehr als zwei Drittel der Bücher fehlen die Begriffe auch im Sachwortverzeichnis. Ich glaube, eine derartige Scheu, sich mit den Grundlagen der eigenen Sicherheitspolitik vertraut zu machen, eine solche Angst, das Thema Militär auch nur in Gedanken zu berühren, findet sich nur in unserem Lande. Und dabei opfert die Gesellschaft jährlich über 40 Milliarden Mark für die eigene Verteidigung.

Wir haben — irgendwie — ein schlechtes Gewissen, wenn wir an das Militär denken. Wir fürchten, in den Geruch des Militarismus zu kommen, wenn wir uns um die Bundeswehr kümmern.

Es gilt als ein Ausweis friedlicher Gesinnung, wenn man sich ausschließlich der Kriegsdienstverweigerer annimmt.

Und machen wir uns nichts vor: Es gilt in weiten Kreisen immer noch als schick, die Bundeswehr abzulehnen. Das ist immer noch ein probates Mittel, seine „kritische Unabhängigkeit“ gegenüber dem Staat unter Beweis zu stellen. Man ist Antimilitarist, das klingt schön und fortschrittlich und hebt das Selbstgefühl.

Diese Haltungen haben natürlich ihre historischen Gründe. Unser Volk hat sehr schlimme Erfahrungen mit Kriegen gemacht. Es haßt den Krieg, und es hat gute Gründe, den Krieg zu hassen. In unserer Vorstellung verbindet sich ganz automatisch der Begriff Soldat mit dem Begriff Krieg. Und weil wir an den Krieg nicht denken mögen, möchten wir auch nicht an den Soldaten denken. Und so sprechen wir auch nicht über den Soldaten. Und weil wir nicht darüber sprechen, wird uns auch nicht klar bewußt, daß der Soldat der Bundeswehr kein Werkzeug des Krieges, sondern ein Werkzeug des Friedens ist.

Und so lebt die Bundeswehr in einem Zustand dauernder Selbstrechtfertigung gegenüber Vorwürfen und Unterstellungen, die meist noch nicht einmal ausgesprochen werden. Es ist in unserer Gesellschaft kein leichter Entschluß, den Beruf eines Soldaten der Bundeswehr zu ergreifen. Keine andere Berufsentscheidung wird von Schulkameraden, Eltern, Geschwistern, Freunden und Freundinnen, Studienkollegen usw. so in Frage gestellt wie die, unserem Staat in der Bundeswehr zu dienen. Viele Freundschaften sind an dieser Berufs-

entscheidung zerbrochen. Und tritt der Berufssoldat aus seinem Dienstbereich in die Gesellschaft wieder hinaus, und geschieht das gar in Uniform, dann muß er sich wieder rechtfertigen. Nicht nur er allein übrigens, seine Frau auch. Die Kinder von Soldaten haben es schwer in unseren Schulen. Sie werden von ihren Schulkameraden, und nicht selten auch von den Lehrern, beeinflußt, sich gegen die Berufsentscheidung des Vaters zu stellen, mit allen daraus folgenden Konsequenzen für das Familienleben. All das geschieht bei uns tausendfach, und kein Mensch spricht darüber.

Kann man es unter diesen Umständen den Soldaten verdenken, daß viele sich von der übrigen Gesellschaft mehr und mehr abschließen und nur noch untereinander verkehren möchten? Liegt hier nicht eine der Ursachen dafür, daß sich hier und da in der Bundeswehr Geisteshaltungen entwickeln oder konservieren können, die in der demokratischen Gesellschaft Befremden auslösen müssen? Aber können wir uns Streitkräfte leisten, die nicht in einem lebendigen Bezug zur übrigen Gesellschaft stehen? Kann man von den Soldaten erwarten, daß sie notfalls mit ihrem Leben eine Gesellschaft verteidigen, die sie nicht zur Kenntnis nehmen will?

Ich glaube, hier liegt manches im argen. Wir haben, so meine ich, noch kein entspanntes, natürliches Verhältnis zu unserer Wiederbewaffnung gefunden. Aus der Tatsache, daß über die Grundfragen der Bundeswehr in der Öffentlichkeit nahezu überhaupt nicht diskutiert wird, schließen wir allzu schnell, daß sie auch geistig in die Gesellschaft integriert sei.

Die Gesellschaft hat die Existenz der Bundeswehr zwar hingenommen — aber sie hat sie noch nicht geistig verarbeitet. Man fühlt dumpf ihre Notwendigkeit, aber man möchte sie nicht vor seinem Bewußtsein eingestehen. Vor allem möchte man keine Konsequenzen für sich selbst daraus ziehen. Typisch hierfür ist, daß nach Umfragen selbst ca. die Hälfte der Kriegsdienstverweigerer die Bundeswehr für „wichtig“ oder „sehr wichtig“ hält. Man beschäftigt sich eben nicht mit dem Militär. Dahinter steht auch ein nicht unerheblicher gesellschaftlicher Druck. Aus einer Beschäftigung mit dem Militär könnte ja auf eine gewisse Affinität zur Bundeswehr geschlossen werden. Ja, meine Herren, es ist traurig, aber es muß einmal ausgesprochen werden: Eine positive Beziehung zur Bundeswehr schädigt bei uns in manchen Berufen — und das gilt auch für Politiker und Journalisten — das Sozialprestige. Ein Schriftsteller, der

sich für die Bundeswehr einsetzt, wird von seinesgleichen in diesem Lande nicht mehr für voll genommen.

Der Scheu, in der Öffentlichkeit über militärische Grundfragen offen und klar zu reden, entspricht die Scheu der Bundeswehr, sich selbst, ihren Auftrag, ihre Struktur, ihre Leistung in der Öffentlichkeit darzustellen.

Wo sind eigentlich diese 500 000 Mann? Der normale Bundesbürger bekommt seine Bundeswehr kaum zu Gesicht. Hin und wieder sieht er in den Fernsehnachrichten ein paar Panzer durch die Lüneburger Heide fahren, und manchmal, besonders nachts, ärgern ihn Militärkolonnen auf der Autobahn. Für viele Bundesbürger reduziert sich unsere Bundeswehr auf das Wachbataillon, das bei Staatsbesuchen vor meinem Amtssitz antritt. Und selbst dies ist in der Öffentlichkeit zuweilen höchst unsanfter Kritik ausgesetzt.

Ich glaube, für eine halbe Million Menschen ist es psychologisch schwer zu verkraften, dauernd gute Arbeit leisten zu müssen, ohne daß diese Arbeit von der Öffentlichkeit auch nur wahrgenommen wird.

Betrachtet man die Werbung der Bundeswehr, stellt man etwas erstaunt fest daß von dem militärischen Auftrag, von den demokratischen Aufgaben der Bundeswehr, von den unabdingbaren Prinzipien des Befehlens und Gehorchens in dieser Werbung kaum die Rede ist. In ihrer Werbung stellt sich die Bundeswehr eher als ein sportliches Freizeitunternehmen dar, das Gelegenheit bietet, in modernstem technischen Gerät zu Wasser, zu Luft und zu Lande herumzufahren, oder als staatliche Ausbildungsstätte für hochqualifizierte technische Berufe.

Wo aber soll ein junger Mann in der Bundesrepublik Deutschland nun eigentlich die Information herbekommen, die ihm eine verantwortliche Berufsentscheidung für die Bundeswehr ermöglicht? In der Schule erhält er sie nicht, durch die Medien erhält er sie nicht, und von der Bundeswehr erhält er sie auch nicht.

Geht man den Gründen dieser Art Werbung der Bundeswehr nach, so erfährt man, Informationen über den eigentlichen Auftrag der Bundeswehr seien nicht gefragt; sie hätten auch nicht die erwünschte Wirkung.

Und das hat seinen Grund eben darin, daß eine geistige Durchdringung der Frage unserer Wiederbewaffnung nur in Ansätzen vorhanden ist, daß

man sich vor einer geistigen Auseinandersetzung drückt.

Soll die Bundeswehr ein Teil des bewußten demokratischen Lebens aller Bürger werden, dann muß diese geistige Auseinandersetzung stattfinden. Wir können es uns als demokratische Gesellschaft nicht leisten, die allgemeine Wehrpflicht gesetzlich anzuordnen und die Bundeswehr in einen dicht abgeschlossenen Kellerraum unseres Bewußtseins zu verbannen.

Jede geistige Auseinandersetzung mit den Fragen unserer Verteidigung muß ausgehen von dem Auftrag der Bundeswehr.

Dieser Auftrag lautet: Friedenserhaltung durch Abschreckung.

Die Bundeswehr ist Teil eines großen Verteidigungsbündnisses, der NATO. Die NATO hat die Aufgabe, ihre Verteidigungskraft so zu stärken, daß jeder Angriff eines potentiellen Gegners auf ein Mitgliedsland für diesen Gegner mit einem unkalkulierbaren Risiko verbunden ist. Dieses Risiko muß so groß sein, daß der potentielle Gegner, rationelle Überlegungen auf seiner Seite vorausgesetzt, nicht auf den Gedanken kommt, einen derartigen Angriff zu wagen.

Diese Abschreckung wird ihre Wirkung nur erzielen, wenn sie glaubwürdig ist. Und glaubwürdig ist sie nur, wenn sie auch für den Ernstfall, den es gerade zu verhindern gilt, vorbereitet ist.

Die Funktion der Friedenssicherung kann die Bundeswehr also nur erfüllen, wenn sie für den Ernstfall gerüstet ist, gerüstet nicht nur im Hinblick auf Waffen und Ausrüstung, sondern — und das ist das wichtigste — auch im Bewußtsein der Soldaten. Das heißt aber, wenn wir den Frieden erhalten wollen, dann müssen wir unsere Soldaten im Hinblick auf einen möglichen Krieg ausbilden. Diese harte Wahrheit wird leider zu häufig verschwiegen oder mit mehr oder weniger schönen Worten vernebelt. Sprüche wie: „Wenn ein Krieg ausbricht, dann hat die Bundeswehr eben versagt“, sind da wenig hilfreich; ganz abgesehen davon, daß in einem solch schrecklichen Fall weniger die Bundeswehr als vielmehr die Politik versagt hätte.

Das Problem des Soldatenberufs, den Frieden nur erhalten zu können, indem man sich auf einen möglichen Krieg vorbereitet, hat die Konsequenz, daß der Soldat sowohl das Ziel des Friedens als auch die Möglichkeit des Krieges ständig vor Augen haben muß. Die Frage nach dem Sinn des Soldatenberufs läßt sich also nicht nur damit beantworten, daß er den Frieden zu sichern habe.

Der Soldat muß sich, auch im Frieden, die Frage vorlegen, welchen Sinn sein Beruf beim Ausbruch eines Konfliktes habe. Nur dann, wenn er diese Frage vor sich selbst klar beantworten kann, kann er sich für den möglichen Ernstfall vorbereiten und damit den Frieden sichern.

Das heißt, wir kommen bei der Ausbildung unserer Soldaten nicht um die Frage herum: Gibt es irgend etwas, das es rechtfertigt, im Ernstfall 1. andere Menschen zu töten und 2. sein eigenes Leben zu opfern?

Vor ein paar Wochen gab es eine Fernsehsendung mit Jugendlichen über diese Frage. Alle Jugendlichen im Studio waren sich darüber einig, daß es dergleichen in unserer Zeit nicht mehr gebe. Für Frau und Kind könne man möglicherweise sein Leben einsetzen, nicht aber für Ideale wie Freiheit und Gerechtigkeit, für Begriffe wie Vaterland, Staat oder Gemeinschaft. Und natürlich wurden die Jugendlichen von den Veranstaltern für diese Erkenntnisse belobigt.

Mir hat das sehr zu denken gegeben. Wenn dies die Haltung der ganzen jungen Generation wäre, so sähe es mit der Abschreckungswirkung unserer Bundeswehr für einen potentiellen Gegner recht dürftig aus.

Sollte die oben geschilderte Haltung typisch für unsere junge Generation sein — und manches spricht dafür —, so läge darin weniger ein Versäumnis oder gar eine Schuld der Jugendlichen selbst. Die Schuld läge vielmehr bei der Gesellschaft, den Politikern, dem Bildungssystem, den Medien, die sich als unfähig erwiesen hätten, den jungen Menschen den Wert der Freiheit begreifbar zu machen.

Was ist das überhaupt für eine Freiheit, die man nicht verteidigen will? Haben wir unserer jungen Generation die Freiheit nicht gar zu sehr als eine Ware unserer Wegwerfgesellschaft dargestellt, die man konsumieren kann, die man aber einfach fallen lassen kann, wenn sie lästig wird, das heißt, wenn sie einen zu eigener Tätigkeit zwingt?

Die Frage, welchen Stellenwert die Freiheit für die Menschen in unserem Lande besitzt, beantwortet sich deutlicher und klarer, als es viele schöne Worte vermögen, durch die Haltung, die die Bürger gegenüber der allgemeinen Wehrpflicht einnehmen. Die Erziehung zur Freiheit — und nichts anderes sollte die Erziehung in einem demokratischen Land sein — erfordert eine intensive Auseinandersetzung mit der allgemeinen Wehrpflicht. Denn sie ist die wirkliche Nagelprobe

darauf, wie wir es denn eigentlich mit der Freiheit halten.

Wie eine demokratische Erziehung in unseren Bildungsstätten ohne eine intensive geistige Auseinandersetzung mit den sittlichen Grundfragen unserer Verteidigung erfolgen kann, ist mir, ehrlich gesagt, rätselhaft. Dieses sonderbare Phänomen ist, wenn überhaupt, nur zu erklären durch die erwähnte tiefsitzende Scheu vor allem Militärischen, die zur Folge hat, daß man allerorts um das eigentliche Problem wie die Katze um den heißen Brei herumgeht.

Sind die einen nicht bereit, für die Freiheit zu sterben, so sind die anderen nicht bereit, für die Freiheit zu töten. Dies, und nur dies, ist der sittliche Kern des im Grundgesetz festgelegten Kriegsdienstverweigerungsrechts.

Über dieses Problem haben die großen Geister aller Zeiten nachgedacht. Sie sind zu verschiedenen Ergebnissen gekommen. Auch ich glaube, daß sich die Frage, ob ein Mensch einen anderen um eines hohen Gutes willen in einer Notwehrsituation töten dürfe, in einer pluralistischen Gesellschaft nicht eindeutig und verbindlich für alle Bürger beantworten läßt. Dies zu entscheiden ist Sache des persönlichen Gewissens des Einzelnen.

Die zwei hier möglichen Entscheidungen sind Gewissensentscheidungen, sowohl die eine als auch die andere. Kriegsdienstverweigerer haben nicht das Gewissen gepachtet; sie haben auch kein nachweisbar besseres Gewissen als in der Bundeswehr Dienende, sie haben nur, völlig zurecht, ein anderes Gewissen.

Indem unsere Verfassung die Kriegsdienstverweigerung aus Gewissensgründen garantiert und zugleich die allgemeine Wehrpflicht vorsieht, ist der gegenwärtige Konflikt zwischen Kriegsdienstverweigerung und Wehrpflicht schon in der Verfassung angelegt. Jedermann ist sich darüber im klaren, daß man ein individuelles Gewissen nicht amtlich prüfen kann. Und es liegt auch auf der Hand, daß die auf Grund der einstweiligen Verfügung des Bundesverfassungsgerichts wieder eingeführten Prüfungsverfahren zu unbefriedigenden Entscheidungen geführt haben.

Da das Gewissen im Prinzip nicht nachprüfbar ist, hat das Grundgesetz selbst praktisch die Wahlfreiheit zwischen Wehrdienst und Ersatzdienst getroffen. Jedermann kann behaupten, auch wenn ihn sein Gewissen überhaupt nicht drückt, daß er den Kriegsdienst aus Gewissensgründen verweigere. Das wäre in einem solchen Fall zwar objek-

tiv eine Lüge, eine Lüge jedoch, die nach außen als solche nicht erkennbar ist.

Wie auch immer das endgültige Urteil des Bundesverfassungsgerichts aussehen wird, ich glaube, kein Gesetz wird diesen in der Verfassung selbst angelegten Widerspruch aufheben können. Es wäre unrealistisch, sich darüber Illusionen zu machen. Ich bin der Auffassung, daß sich die mit dem Artikel 4 Abs. 3 GG zusammenhängenden Probleme nur dadurch lösen lassen, daß der Sinn des Dienens, sei es bei der Bundeswehr, sei es beim Ersatzdienst, in unserer Jugend lebendig wird. Das ist eine Erziehungsaufgabe, vor der wir uns nicht länger drücken dürfen. Freilich muß sichergestellt sein, daß die eine Gruppe nicht ungerechtfertigte Vorteile gegenüber der anderen Gruppe erhält.

Kriegsdienstverweigerer und Bundeswehr stehen einander im Augenblick mit tiefem Mißtrauen gegenüber. Das muß nicht notwendig so sein. Die Bundeswehr kann in einer Stärkung der sozialen Dienste in unserem Lande durchaus eine Stärkung der Verteidigungskraft unseres Landes sehen. Je besser der Staat ist, desto verteidigungswerter ist er; je sozialer und menschlicher er ist, desto mehr ist der Soldat bereit, sich für ihn einzusetzen.

Die Kriegsdienstverweigerer ihrerseits könnten erkennen, daß nicht nur sie allein ein Gewissen haben, daß nicht nur sie allein sich um den Frieden bemühen, sondern auch die Angehörigen der Bundeswehr. Beide Seiten sollten sich dessen bewußt sein, daß ihr Verhalten auf die andere Seite sehr erhebliche Auswirkungen hat.

Wie will man das Prinzip des Gehorsams in der Bundeswehr aufrechterhalten, wenn es hingenommen wird, daß die Ersatzdienstleistenden, obwohl es ihnen gesetzlich verboten ist, streiken? Es stünde den Kriegsdienstverweigerern wohl an, wenn sie die Auswirkungen ihrer Argumentation und Aktionen auf die Bundeswehr mitbedächten. Mir jedenfalls erschiene ihr demokratisches Engagement dann überzeugender.

Ich hätte es auch begrüßt, wenn sich alle Parteien eindringlich gegen den gesetzwidrigen Streik der Ersatzdienstleistenden gewandt hätten.

Bundeswehr und Gesellschaft müssen nicht nur die zweifache Aufgabe unserer Verteidigung in das demokratische Bewußtsein aufnehmen, sie müssen sich auch des historischen Orts der Streitkräfte bewußt werden.

Der Mensch ist ein geschichtliches Wesen. Er versteht seine Gegenwart nur richtig, wenn er sie als

das Ergebnis historischer Prozesse begreift. Auch die Bundeswehr ist das Ergebnis eines historischen Prozesses.

Ich komme damit zu der Frage, welche Rolle die geschichtliche Tradition in der Bundeswehr zu spielen hat. Diese Frage wird häufig mit der anderen verwechselt, welche Traditionen zu pflegen sind. Das jedoch kann man nur beantworten, wenn man die Geschichte insgesamt überblickt. Die Traditionspflege kann und darf nicht bedeuten, daß wir problematische und dunkle Epochen unserer Geschichte verdrängen. Gerade der Bundeswehr muß bewußt sein, welch verhängnisvolle Rolle das Militär in der Geschichte unseres Landes zuweilen gespielt hat. Daraus muß sie lernen.

Ich habe einmal gesagt: „Erst aus der Geschichte kann unser Volk Wert und Würde der Demokratie verstehen lernen und erst, wenn wir aus unserer Geschichte die Folgerung der Demokratie ziehen, dann haben wir sie richtig verstanden.“ Das heißt zunächst, die Bundeswehr darf die Militärgeschichte nicht isoliert betrachten. Die Militärgeschichte muß, vom Standpunkt der Demokratie aus, als Teil der Geschichte unseres Volkes gesehen, bewußt gemacht und bewertet werden.

Jeder objektive Betrachter wird den deutschen Soldaten des Zweiten Weltkrieges zugestehen, daß sie zum Teil großartige militärische Leistungen vollbracht haben. Diese militärischen Leistungen müssen jedoch im Zusammenhang mit den verbrecherischen Zielen des Zweiten Weltkrieges gesehen werden. Wenn wir das nicht tun, verfallen wir wieder in den tragischen Irrtum, in den die tapferen Soldaten des Zweiten Weltkrieges gefallen sind. Auch ihrem Andenken sind wir es schuldig, daß wir uns den Blick für die furchtbare Vergeblichkeit und Sinnlosigkeit ihrer Leistungen nicht trüben lassen.

Der deutsche Soldat muß sich bewußt sein, daß, vom Standpunkt der Demokratie aus, im Zweiten Weltkrieg Männer wie Generaloberst Beck, Graf Stauffenberg und ihre Mitstreiter ihre Pflicht als Soldat getan haben.

Indem sie sich zum Widerstand entschlossen, nahmen sie bewußt zwei furchtbare Alternativen in Kauf. Entweder sie scheiterten, dann war ihnen ein schmachvoller Tod gewiß. Oder sie hatten Erfolg und bewahrten ihr Vaterland vor dem Schlimmsten: Dann hätten sie bis an ihr Lebensende die Verleumdung ertragen müssen, das deutsche Volk durch Verrat um den sicheren Endsieg gebracht zu haben. Eine schwerere Entscheidung ist von deutschen Soldaten nie getroffen worden.

Darf nun der Soldat der Bundeswehr Mut, Tapferkeit, Kameradschaft, Ritterlichkeit der Soldaten des Zweiten Weltkrieges nicht ehren?

Es darf es — mit Trauer; mit Trauer darüber, daß all das, was die Ehre seines Berufs im Kriege ausmacht, auf schändliche Weise mißbraucht wurde. Seine Kameraden des Zweiten Weltkrieges wegen ihrer soldatischen Tugend ehrend, sollte in ihm der feste Wille heranreifen, sich selbst nie auf solche Art mißbrauchen zu lassen.

Welche Traditionen sollen nun in der Bundeswehr gepflegt werden?

Diese Frage läßt sich über das Gesagte hinaus nur beantworten, wenn man die zweifache Aufgabe der Bundeswehr ins Auge faßt: den Frieden zu erhalten und für den Krieg bereit zu sein.

Ein Soldat, dem der Rang des Friedens nicht bewußt ist, ist kein guter Soldat. Der Soldat muß den Frieden ehren. Er soll in sich den Willen zum Frieden kräftigen. Das geschieht auch dadurch, daß er sich die großen Männer des Friedens, die unser Volk hervorgebracht hat, zum Vorbild nimmt. Es wäre keine schlechte Idee, eine Kaserne nach einem deutschen Friedensnobelpreisträger zu benennen.

Aber der Soldat kann den Frieden nur sichern, wenn er für den Krieg bereit ist. Der Krieg hat mit dem Tode zu tun. Und hierin liegt auch der tiefere Grund dafür, weshalb alle Streitkräfte auf der Welt Traditionen brauchen. Verwaltungsvorschriften und Ausbildungsrichtlinien allein sind keine ausreichende Grundlage für das, was vom Soldaten im Kriege gefordert wird. Der Soldat braucht, um ein guter Soldat sein zu können, das Vorbild guter Soldaten. Der Soldat ist auf den Krieg nur richtig vorbereitet, wenn er sich auch im Kriege seine Menschlichkeit bewahren kann. Dazu braucht er Vorbilder.

Die deutsche Kriegsgeschichte ist reich an Personen und Ereignissen, die hier im besten Sinne bildend wirken können. Die besten Vorbilder sind für die Bundeswehr gerade gut genug. Sie ist es sich und der Würde unseres Staates schuldig, daß sie die Traditionspflege nicht zum Schwadronieren auf Stammtischebene verkommen läßt.

Zwei Beispiele: Während der Befreiungskriege erließ General Yorck von Wartenburg an seine Truppen folgenden Tagesbefehl:

Mitten unter den Schrecknissen eines mit Erbitterung geführten Nationalkrieges habt Ihr bewiesen, daß der wahre Soldat der Menschlichkeit nicht fremd werden darf. Die Zeugnisse feindlicher Generale und Obrigkeiten sind schöne Denkmäler des Geistes, der unter

Euch waltet und Eure Schritte zur Menschlichkeit geleitet hat. Ich danke Euch als Euer Vater und Freund.

Das zweite Beispiel: Ludwig Beck. Er tat im Ersten Weltkrieg als Offizier seine Pflicht. Als Chef des Generalstabes des Heeres trat er 1938 von seinem Posten zurück, da er erkannte, daß Hitler auf den Krieg zusteuerte. Er tat dies mit einem Memorandum, das Pflichtlektüre jedes deutschen Soldaten sein sollte. Ludwig Becks Bemühungen, den Frieden zu retten, scheiterten, nicht zuletzt deshalb, weil seine Kameraden ihm nicht folgen mochten.

Seit seinem Rücktritt war er das anerkannte Haupt der Widerstandsbewegung gegen Hitler, die die besten militärischen und zivilen Traditionen unserer Nation vereinigte. Er war bereit, sich einem erneuerten Deutschland als Staatsoberhaupt zur Verfügung zu stellen. Er hat sein Soldatentum mit seinem Tod am 20. Juli 1944 besiegelt. Er scheint mir ein geeignetes Vorbild für die Bundeswehr: Er tat im Krieg seine Pflicht, er kämpfte für den Frieden und er starb für die Freiheit seines Volkes.

Die Traditionspflege ist Teil dessen, was mit einem nicht sehr glücklichen Wort als „innere Führung“ bezeichnet wird. Damit ist die Notwendigkeit gemeint, dem Soldaten Sinn, Aufgabe und Organisation unserer Verteidigung und damit seines Berufs, beziehungsweise der Ableistung seiner Wehrpflicht, deutlich zu machen. Das ist in der Tat notwendig, ja, es ist die Grundlage, auf der die ganze Bundeswehr ruht oder besser gesagt, ruhen sollte. Jeder Soldat, der das weiß, weiß auch, daß es damit nicht zum besten bestellt ist. Das hat mancherlei Gründe. Die Wehrpflichtzeit ist verkürzt worden. Zu gleicher Zeit stiegen die Anforderungen, die immer moderneres Gerät an die Ausbildung stellt. Ausbilder ächzen unter diesem Zeitdruck. Die kurze Ausbildungszeit erlaubt ihnen nur mit knapper Mühe, die technischen Ausbildungsziele zu erreichen. Die Soldaten lernen, mit den Waffen umzugehen, aber sie lernen kaum noch, warum sie mit Waffen umgehen. Ich halte das für eine bedenkliche Entwicklung.

Die Demokratie verlangt mehr als den reinen Waffentechniker. Kaum eine Tätigkeit, kaum ein Beruf, erfordert eine so tiefe Auseinandersetzung mit seinen sittlichen und geistigen Grundlagen wie der Beruf des Soldaten. Ein Soldat, der sich über sein Tun keine Rechenschaft abzulegen vermag, ist, er sei technisch so gut ausgebildet wie auch immer, ein schlechter Soldat.

Wir müssen darüber nachdenken, wie wir die or-

ganisatorischen, geistigen und personellen, und wenn nötig gesetzgeberischen Voraussetzungen für eine umfassende Ausbildung unserer Soldaten schaffen. Da in den Schulen, auf den Universitäten und sonstigen Bildungseinrichtungen in dieser Richtung wahrscheinlich nichts geschehen wird, liegt hier eine zentrale gesellschaftspolitische und geistige Aufgabe der Bundeswehr. Ein paar Pflichtstunden, die die jungen Soldaten mehr oder weniger schlafend absolvieren, genügen da nicht!

Ich möchte nicht mißverstanden werden: Ich habe nichts gegen die technische Ausbildung. Der Soldat, der nicht schießen kann, taugt so wenig wie ein Soldat, der nicht weiß, warum er schießt.

Die Bundeswehr hat einen erzieherischen Auftrag, und sie muß sich ihm stellen. Wie werden nun unsere Offiziere auf diese staatsbürgerliche Aufgabe vorbereitet? Die Bundeswehrhochschulen haben sich, wie das bei uns so üblich ist, zu wissenschaftlichen Institutionen entwickelt, an denen, wie an den übrigen Hochschulen auch, die jungen Menschen theoretisch ausgebildet werden. Ihr Kopf wird mit theoretischem Wissen vollgestopft — bis hin zum Friedhofsrecht. Als Oberleutnant oder junger Hauptmann, das heißt als Vorgesetzter von sehr vielen Menschen, verläßt er die Bundeswehrhochschule und hat keine Ahnung davon, wie er seine Befehlsgewalt praktisch ausüben soll.

Ich habe vor kurzem auf den Übelstand der allzu theoretischen Ausbildung an unseren zivilen Bildungseinrichtungen hingewiesen. Als Vorbereitung auf den Offiziersberuf halte ich eine rein theoretische Ausbildung für völlig unmöglich. Ein Offizier hat mit Menschen und mit technischem Gerät umzugehen. Seine Ausbildung sollte sich darauf konzentrieren, daß er an ihrem Ende, versehen mit dem notwendigen theoretischen Rüstzeug, mit Menschen und Gerät wirklich umgehen kann.

Die Bundeswehrhochschulen sind allerdings dazu berufen, die geistigen Grundlagen einer demokratischen Streitkraft wissenschaftlich zu erarbeiten. Dies sollte im Zentrum der theoretischen Ausbildung stehen. Gerade hier aber geschieht, wie mir berichtet wird, nur sehr wenig.

Den Ausdruck „innere Führung“ kann man auch dahingehend mißverstehen, daß es sich bei ihm um eine Angelegenheit ausschließlich der Bundeswehr handelt. Dabei sollten gerade diese Grundsätze im Bewußtsein jedes demokratischen Bürgers verankert sein. Die Grundsätze der inneren Führung gehören in jeden Staatskundeunterricht. Sie gehören zum Rüstzeug jedes Demokraten.

Warum war die kleine Schweiz während des Zweiten Weltkrieges militärisch so stark, daß selbst Hitler sie nicht angegriffen hat? Sie war so stark, weil jeder schweizer Bürger Sinn und Aufgabe seines Militärdienstes kannte und bejahte. Diese alte bedeutende Demokratie zeigt uns, wie Verteidigungsbereitschaft und demokratisches Bewußtsein, fern von allem Militarismus, in jedem Bürger eins werden können. Davon sind wir noch weit entfernt.

Das schweizer Beispiel zeigt uns auch, wie wir das Problem der Kriegsdienstverweigerung zu lösen haben, nämlich durch die Heranbildung eines staatsbürgerlichen Bewußtseins in allen Bürgern, das sich der eigenen Streitmacht nicht schämt, das sie nicht verdrängt, sondern sie als selbstverständlichen Bestandteil des demokratischen Gemeinwesens begreift.

Aber auch damit ist es noch nicht getan. Staat und Gesellschaft müssen dem jungen Bürger so überzeugend erscheinen, daß ihre Verteidigung ihm selbstverständlich wird. Je besser unser Staat ist, desto leichter ist es, unsere junge Generation davon zu überzeugen, daß er gegen Angriffe von außen verteidigt werden muß.

Die Verteidigungskraft unseres Landes wird am besten dadurch gestärkt, daß wir die Freiheit, die Gerechtigkeit, die Menschlichkeit unseres Gemeinwesens stärken und sichern. Die Verteidigungskraft unseres Landes wird geschwächt, wenn sich der Staat den Soldaten, der Jugend, als eine Institution zur Produktion von Skandalen. Pannen und gegenseitiger Beschimpfungen darstellt. Sie wird geschwächt, wenn sich der Staat als unfähig erweist, die Probleme der Zukunft zu lösen, so daß sie den jungen Menschen, die heute ihren Wehrdienst ableisten, morgen auf die Füße fallen.

Man kann von den jungen Menschen nur schwer

würdiges Betragen in der Öffentlichkeit, Gehorsam, Pflichterfüllung und im Kriegsfall den Einsatz des eigenen Lebens verlangen, wenn die Gesamtgesellschaft vom Geist des Egoismus geprägt wird, der nur die eigenen Interessen kennt; wenn die gesellschaftlichen Gruppen immer unfähiger zum Gespräch werden; wenn die Politik sich in einem Stil darbietet, der das Anstandsgefühl junger Menschen verletzen muß.

Was ist denn der tiefere Grund für das rapide Ansteigen der Zahl der Kriegsdienstverweigerer in der kurzen Zeit, in der das neue Wehrpflichtgesetz galt? Der Grund ist, daß sich manche dieser jungen Menschen ganz einfach so verhalten, wie es die Gesellschaft in weiten Bereichen ihnen vormacht. Sie sehen nicht ein, wieso sie Wehrdienst leisten sollen, während um sie herum zu wenige bereit sind, ihre Interessen zugunsten der Allgemeinheit zurückzustellen. Es ist leicht, den jungen Menschen den Vorwurf zu machen, sie seien nicht bereit, Opfer für die Gemeinschaft zu bringen. Wären mehr Erwachsene dazu bereit, dann wären auch mehr Jugendliche dazu bereit.

Um so dankbarer bin ich den Zehntausenden von jungen Mitbürgern, die ihrer Wehrpflicht auch in dieser Zeit nachgekommen sind. Sie können manchem sehr viel Älteren durchaus als Vorbild dienen.

Nicht nur Staat und Gesellschaft haben Ansprüche an die Bundeswehr und die Wehrpflichtigen. Unsere Soldaten und Wehrpflichtigen können mit Recht auch Ansprüche an Staat und Gesellschaft stellen.

Ich habe den Eindruck, daß diese einfache Wahrheit in der Öffentlichkeit außerhalb der Bundeswehr zuweilen nicht deutlich genug erkannt wird.



World Administrative Radio Conference (General Services) 1979

W. Hartman

majoor van de Koninklijke luchtmacht

Organisatie

Sedert de oprichting van de Organisatie van de Verenigde Naties hebben vele aan deze stichting verbonden agentschappen mede het licht aanschouwd. Een van deze agentschappen is de Internationale Telecommunicatie Unie (ITU). Deze ITU heeft op haar beurt vele technische en administratieve deeltaken, die door haar worden uitgevoerd onder mandaat van de lidstaten, dat zijn 148 zelfstandige naties over de gehele wereld. Het Internationale Frequentie Registratie Bureau (IFRB) is een hoofdkantoor van de ITU en is — evenals zovele andere aan de VN verbonden instanties — gevestigd te Genève in Zwitserland. Het IFRB is belast met alle internationale handelingen — zowel technisch als administratief — betreffende zaken die verband houden met de belegging van het elektromagnetische spectrum (EM-spectrum) van 0 tot 275 GHz (275×10^9 trillingen per seconde).

Werkwijze

Het IFRB tracht de belangen van alle gebruikers van het EM-spectrum zo goed mogelijk te behartigen. Daarvoor is het hanteren van in gezamenlijk overleg vastgestelde regels noodzakelijk. Deze regels (Radio Regulations) worden opgesteld op en door speciaal daartoe te beleggen conferenties op administratief, vaktechnisch en/of gebruikersgebied. Herziening van de regels is periodiek noodzakelijk omdat het gebruik van het EM-spectrum voortdurend aan veranderingen onderhevig is. Twee belangrijke factoren houden het spectrum in beweging, nl. de met grote stappen voortschrijdende technologische ontwikkeling en het onafhankelijk worden van de vele landen in de Derde Wereld.

De administratieve conferenties zijn naar hun aard de belangrijkste. De door vaktechnische en/of gebruikersconferenties ontwikkelde voorstellen terzake van gewijzigde technieken en spectrumbeleg-

ging worden op de administratieve conferenties besproken, geamendeerd en — meestal na zeer lange discussies — in een compromisvorm vastgelegd in de slotacten van de conferentie en vervolgens verwerkt in de Radio Regulations. Het is voor ons militairen hierbij van belang ons te realiseren dat het IFRB het militaire spectrumgebruik als zodanig noch kent, noch erkent.

De basisregels van de Radio Regulations

De samenstelling van de Radio Regulations is gebaseerd op de eisen van allerlei soorten van spectrumgebruik, de „diensten” of „services” genaamd. Enkele diensten zijn: omroep, radionavigatie, radiolokatie, mobiele dienst en de statische of „fixe” dienst. De jongste uitgave van de Radio Regulations omvat twee nogal omvangrijke boekwerken, doch de basis voor de registratie van de spectrumbelegging wordt gevormd door de zes volgende grondregels.

1. Het gebruik van het EM-spectrum is voor elke zelfstandige natie een soevereine aangelegenheid; dit houdt in dat elk „grensoverschrijdend frequentiegebruik” moet worden gecoördineerd met de landen waarheen de straling plaatsvindt.
2. De lidstaten verplichten zich de verdeling naar diensten na te komen zoals die in de Radio Regulations en met name in artikel 5 daarvan is vastgelegd (zie de tabel).
3. Afwijkingen van de tabel van artikel 5 van de Radio Regulations moeten door de desbetreffende landen in een voetnoot worden aangegeven (voorbelden van zulke voetnoten zijn eveneens bij de tabel afgedrukt).
4. De wereld is onderverdeeld in drie regio's, die elk hun eigen indeling naar diensten kennen. Voor sommige frequentiebanden bestaat echter een mondiale overeenstemming.
5. Eventueel spectrumgebruik dat noch aan de tabel noch aan de voetnoten voldoet, moet bewijzen dat de officieel toegelaten diensten geen storing

Mc/s
100—108

Allocation to Services								
Region 1			Region 2			Region 3		
100—108			100—108					
MOBILE except aeronautical mobile (R)			BROADCASTING					
269	270	271	255	256	258	267	272	

269 In the Portugese Overseas Provinces in Region 1 south of the equator, Rhodesia and Nyasaland, and the Union of South Africa and Territory of South West Africa, the band 100-108 Mc/s is allocated to the broadcasting service.

270 In Austria, Belgium, Spain, Israel, Italy, Yugoslavia, Switzerland and, if necessary, in Denmark, the Netherlands and the F. R. of Germany, the band 100-104 Mc/s is allocated on a permitted basis to the broadcasting service. The introduction of the broadcasting service in these countries is subject to special agreements between the interested and affected administrations, to ensure that harmful interference is not caused to the services of the other countries operating in accordance with the Radio Regulations.

271 In Denmark, Finland, Greece, Ireland, Iceland, Norway, the F. R. of Germany, Sweden and Turkey, the band 100-108 Mc/s is also allocated to the fixed service and the same allocation will also be made eventually in the Netherlands and the United Kingdom. In Italy and Yugoslavia, the band 104-108 Mc/s is also allocated to the fixed service. The effective radiated power of any station in the fixed service shall normally not exceed 25 watts. In case higher powers are used, the introduction of the fixed service is subject to special agreements between interested and affected administrations.

272 In the Philippines, the band 100-108 Mc/s is also allocated to the fixed and mobile services.

ondervinden. Dit is het zeer belangrijke paragraafje RR-115.

6. De lidstaten zullen de door hen gebruikte frequenties — in principe — alle doen opnemen in de internationale frequentielijst (IFL). Deze IFL is een voor iedereen toegankelijk boekwerk waarin de belangrijkste gegevens van het frequentiegebruik zijn vermeld.

Het zal duidelijk zijn dat het — niet erkende — militaire gebruik van het spectrum nogal eens in conflict komt met deze grondregels, zodat ook van militaire zijde veelvuldig een beroep zal moeten worden gedaan op RR-115. Dit beroep vereist in bijna alle gevallen uiterst zorgvuldig nationaal en internationaal overleg met de nationale administraties, meestal de PTT's, van de betrokken landen.

„Militaire” frequenties

Het zal zonder meer duidelijk zijn dat hier geen

frequenties en/of frequentiebanden worden genoemd. Het gaat er echter om te inventariseren welke factoren van belang zijn bij de bepaling van het frequentiegebruik ter ondersteuning van militaire operaties. Naar mijn gevoel zijn dat de volgende vijf factoren.

a. *Doel* waarvoor de apparatuur moet worden gebruikt en de aan dat gebruik gerelateerde frequentieband. In principe zou alle apparatuur moeten worden ondergebracht in frequentiebanden die voor dat specifieke gebruik op civiel terrein door de ITU zijn toegewezen.

b. *Beschikbaarheid van aankoopbudget*. Aankopen van apparatuur die moet worden ontwikkeld voor gebruik in geheel nieuwe gebieden van het EM-spectrum of ontwikkeld door gebruikmaking van geheel nieuwe technieken in bestaande frequentiebanden, gaat het ter beschikking gestelde budget veelal ver te boven. Toch zouden de autoriteiten, belast met aankopen van EM-golven uit-

zende apparatuur, eerst moeten nagaan welke frequentieband of frequentiebanden voor die soort apparatuur en voor dat doel beschikbaar is resp. zijn, al was het alleen maar om teleurstelling te voorkomen als gevolg van schier nimmer eindigende coördinatievergaderingen.

c. *Vergaande standaardisatie* of op zijn minst interoperabiliteit zou zowel in nationaal als in internationaal (NAVO) verband moeten worden ingevoerd. Als voorbeeld moge hierbij dienen dat het wenselijk zo niet noodzakelijk zou zijn alle tactische straalverbindingssystemen op één en hetzelfde frequentie(raster)systeem te kunnen laten werken.

d. *ECCM-mogelijkheden* als deel van het spectrumgebruik zouden mede in beschouwing moeten worden genomen. Elke ECCM-mogelijkheid heeft meestal de eigenschap een breder deel van het spectrum te beslaan dan onder ongestoord gebruik strikt noodzakelijk zou zijn geweest.

e. *Registratie* van de zg. militaire frequenties in de IFL is ook een problematische zaak. Enerzijds wordt enige zekerheid geboden aan het gebruik van een „schone” frequentie, doch anderzijds conflicteert registratie met de beveiliging van gegevens. Bij besluit tot registratie zullen de gegevens dan ook in versluierde vorm in de IFL moeten verschijnen. Eveneens dient te worden onderzocht aan welke van de twee aspecten — registratie of beveiliging — de meeste waarde moet worden toegekend.

WARC(GS) 1979

De taak die de WARC(GS) 1979 op haar schouders heeft moeten nemen is er een van niet geringe omvang. De hoofdzaak is de herziening van artikel 5 van de Radio Regulations. Dat is voor het laatst geschied in 1959. In de twee decennia daarna kwamen de voetnoten voort uit vaktechnische, regionale en gebruikersconferenties. Grote economische belangen zijn ermee gemoeid. Men stelle zich eens voor dat bijvoorbeeld alle televisieontvangtoestellen niet meer zouden zijn te gebruiken doordat plotseling de TV in andere banden moest gaan uitzenden. Of dat alle radarbanden zouden worden gewijzigd waardoor alle radars ofwel konden worden weggegooid, ofwel moesten worden gemodificeerd. Het zou een regelrechte klap zijn voor alle budgetten in Nederland.

Een ander aspect is dat alle gebruikers de neiging vertonen meer EM-spectrumruimte te vragen dan

hen nu in de bestaande tabel van Art. 5 is toegevoegd. In onze omgeving (West-Europa) spitst zich dat toe op het gebruik van mobilifoons. Extra ruimte voor dit „landmobiel” gebruik is nodig om tevreden mobilifoonklanten te houden. Dat kan echter alleen ten koste van andere diensten zoals omroep, navigatie en radars. Zijn die diensten bereid iets van hun verworven rechten prijs te geven óf kunnen zij door toepassing van betere technieken met minder spectrumruimte hetzelfde produkt afleveren óf kunnen en willen zij naar een ander deel van het spectrum verhuizen?

Toch wordt er van de Nederlandse administratie, i.c. de PTT, verwacht dat zij aan het einde van dit jaar een volledig *nationaal* standpunt bij het IFRB inlevert! Hoeveel compromissen zijn er dan verwerkt in hoeveel vergaderingen? Het is eveneens onvermijdelijk dat ook van militaire zijde aan compromissen wordt meegedaan, hoe ongaarne ook!

Eén WARC: twee mogelijkheden

De taak van de WARC(GS) 1979 ligt vast: herziening van de tabel in artikel 5 van de Radio Regulations. Deze taakstelling geeft ruimte voor de volgende twee interpretaties.

1. Vertrouwende op de ouderwetse methode die tot nu toe is gevolgd: het up to date brengen van de tabel en deze herziene tabel één jaar na het verschijnen van de „Final Acts” van kracht verklaren; vervolgens binnen 20 jaar opnieuw gaan bijstellen.

2. Behalve de onder 1 omschreven taak — die moet worden uitgevoerd — een tweede tabel opstellen, die aangeeft hoe het spectrum op 1 januari 2000 zal moeten zijn ingedeeld. Daarmee zou men de richting kunnen aangeven waarin bepaalde apparatuur zou moeten worden ontwikkeld zonder direct in frequentiecoördinatieproblemen te geraaken.

Ik ben van mening dat deze WARC(GS) 1979 beide taken zal moeten vervullen, hoewel ik mij anderzijds wel degelijk realiseer dat de volgende generatie frequentiegebruikers met een dergelijke tabel erg gebonden is. Vooralsnog acht ik echter de voordelen van de „alternatieve” tabel groter dan de nadelen.

Een politieke tabel

Hoewel politieke problemen bij de samenstelling van de tabel uit Artikel 5 van de Radio Regula-

tions steeds een rol hebben gespeeld, zij het meer op de achtergrond, dreigt nu het gevaar van een echte politieke tabel. Het moet niet ondenkbaar worden geacht dat de ontwikkelingslanden in hun vroege en derhalve enthousiaste staat van onafhankelijkheid gezamenlijk hun eigen tabel opstellen en vervolgens deze — niet op technische of gebruikerseisen, maar op politieke en/of ideologische gronden — erdoor drukken. Deze landen hebben namelijk de meerderheid en zouden zo een vorm van obstructie kunnen uitoefenen tegenover hun vroegere koloniale bazen. Ik hoop echter van ganser harte dat ook hier de redelijkheid toch nog zegeviert en dat de WARC(GS) 1979 eindigt met een tabel die een ieder geeft waarop hij recht heeft: een tabel met een reële en rechtvaardige verdeling!

Ten slotte

Ik heb getracht in kort bestek enig inzicht te verschaffen in de wereld van het frequentie-management en wat zich momenteel daarin afspeelt. Uiteraard is het artikel verre van volledig en mogelijk heb ik mij bezondigd aan het spuien van voor leken onbegrijpelijke termen. Toch moet mij nog een laatste opmerking van het hart: laten wij allen als militaire spectrumgebruikers vooral niet vergeten dat de Nederlandse administratie, en daarin met name de Radiocontroledienst van de PTT, de behoeften aan militaire frequenties zowel voor nationale als voor NAVO-doelstellingen eerst moet verwerken in de nationale standpunten en ze vervolgens in Genève moet verdedigen . . . tien weken lang.



Maandelijks wordt de Militaire Spectator toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap.

Ten einde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de secretaris-penningmeester van de Koninklijke Vereniging (Nassaulaan 6, Zoetermeer) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

Elektronische ogen en oren in de Sinaï

Th. G. Woltjer

sergeant-majoor instructeur

In februari jongstleden was het twee jaar geleden dat de elektronische luister- en waarschuwingsstations in de Sinaï werden geactiveerd. Deze Amerikaanse, Israëliëse en Egyptische stations zijn in de bufferzone in de Sinaï geplaatst als uitvloeisel van het tweede troepenscheidingsakkoord

tussen Israël en Egypte, dat op 4 september 1975 door beide landen in Genève werd ondertekend. Het akkoord kwam tot stand na de zeer intensieve en vaak moeizaam verlopen pendeldiplomatie van de toenmalige Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Henri Kissinger. Enthousiast over deze directe Amerikaanse betrokkenheid bij het Midden-Oostenconflict was Kissinger allermindst, omdat hij vreesde dat de publieke opinie in de Verenigde Staten zich fel tegen het besluit zou keren, na de ervaringen opgedaan in Zuidoost-Azië. Het was echter Israël, bij monde van de toenmalige minister van defensie Simon Peres, dat deze concessie van de Verenigde Staten eiste in ruil voor teruggave aan Egypte van de olievelden van Aboe Rodeis en het prijsgeven van de strategisch belangrijke Gidi- en Mitla-pas. Een, symbolische, Amerikaanse aanwezigheid in de Sinaï zou volgens Peres „afschrikwekkend” kunnen werken voor beide partijen. Deze stelling is tot op heden juist gebleken.

Het totale troepenscheidingsakkoord omvatte echter, behalve de stationering van luister- en waarschuwingsstations, ook uitdunning van Egyptische en Israëliëse strijdkrachten in bepaalde zones, legering van VN-troepen in de bufferzone, controle uit de lucht door beide partijen en bijzonderheden over het civiele bestuur door Egypte van de door Israël te verlaten gebieden.

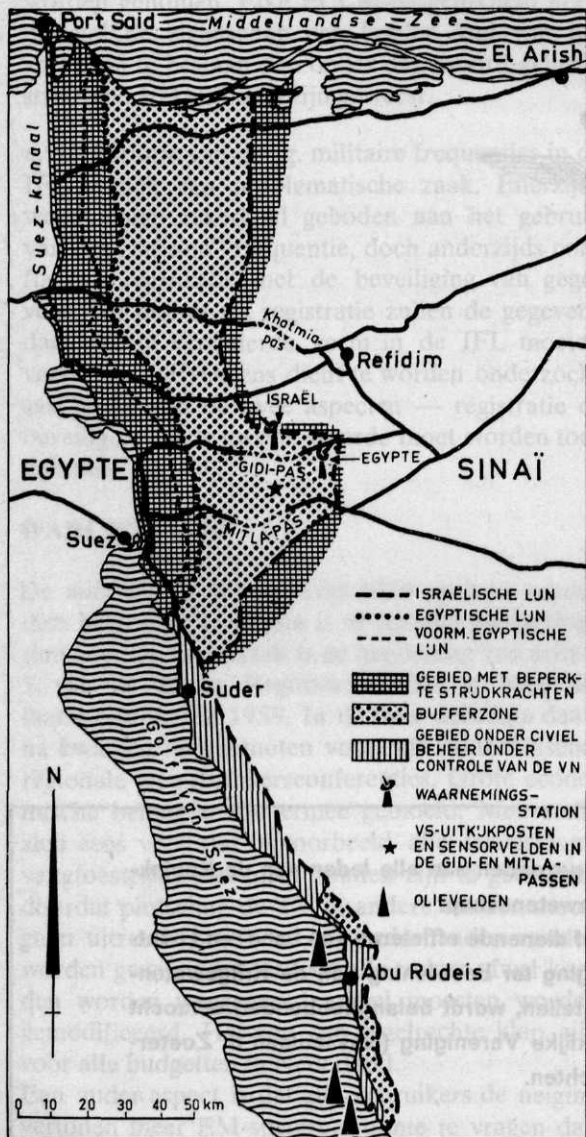
Dit artikel zal echter uitsluitend handelen over de luister- en waarschuwingsstations.

Het Amerikaanse voorstel

Het Amerikaanse voorstel inzake de zg. „Early Warning Stations” luidde als volgt.

1. Het „Early Warning System”, op te richten in overeenstemming met artikel IV (van het troepenscheidingsakkoord), in het gebied zoals aangegeven op de hierbij afgedrukte kaart, zal worden toe-

Het tweede troepenscheidingsakkoord tussen Egypte en Israël, van 4 september 1975



vertrouwd aan de Verenigde Staten. Het zal bestaan uit de volgende elementen.

a. Er zullen twee waarnemingsstations komen voor het verschaffen van strategische waarschuwing, een bemand door Egyptisch en een bemand door Israëliësch personeel. Hun lokaties staan aangegeven op de kaart behorende bij de basisovereenkomst. Elk station wordt bemand door maximaal 250 man technisch en administratief personeel. Zij zijn belast met visuele en elektronische waarneming uit hun eigen lokaties.

b. Ter ondersteuning van de in § 1a genoemde stations zullen voor het verschaffen van tactische „Early Warning” en voor de controle van de toegang tot de in § 1a genoemde stations, drie bewakingsstations worden ingericht in de Mitla- en de Gidi-pas, zoals aangegeven op de overeengekomen kaart. Deze drie stations zullen worden bediend door personeel uit de Verenigde Staten. Ter ondersteuning van deze bemande stations zullen drie onbemande elektronische sensorvelden worden ingericht aan beide zijden van elke pas, in de nabijheid van elk der stations en de toegangswegen tot de stations.

2. Met het oog op het functioneren en onderhouden van de stations zullen door het VS-personeel de volgende taken worden uitgevoerd.

a. In beide waarnemingsstations, zoals genoemd in § 1a, zal door VS-personeel controle worden uitgeoefend op de aard van aldaar uitgevoerde werkzaamheden alsmede op al het verkeer van en naar de stations.

Elke afwijking van de overeengekomen functie van visueel en elektronisch waarnemingsstation zal onmiddellijk worden gerapporteerd aan de Partijen van de Basisovereenkomst (Israël en Egypte) en de UNEF (United Nations Expeditionary Force).

b. Uit elk van de bewakingsstations, zoals genoemd in § 1b, zal VS-personeel troepenverplaatsingen in de passen, anders dan door UNEF-personeel, alsmede voorbereidingen daartoe, onmiddellijk melden aan de partijen van de Basisovereenkomst en aan de UNEF.

c. De totale sterkte aan VS-personeel, dat wordt aangewezen voor het uitvoeren van de taken zoals vermeld in dit voorstel, zal de 200 niet overschrijden. Slechts civiel personeel komt voor de functies in aanmerking.

3. In de in dit voorstel genoemde stations en andere faciliteiten mogen geen andere wapens aanwezig zijn dan handvuurwapens, nodig voor persoonlijke bescherming.

4. De Verenigde Staten en hun personeel zullen gerechtigd zijn te beschikken over de faciliteiten die redelijkerwijs nodig zijn voor het uitoefenen van hun taken.

5. Het VS-personeel dat het „Early Warning System” bedient, zal zich vrij mogen bewegen in het gehele tot het systeem behorende gebied.

6. Het VS-personeel zal zijn gevrijwaard van de lokale criminele, civiele, belastings- en douanejurisdictie en kan gebruik maken van alle andere privileges en vrijstellingen zoals vastgelegd in de UNEF-overeenkomst van 13 februari 1975.

7. De Verenigde Staten verklaren dat zij de taken zoals hiervoor omschreven zullen blijven uitvoeren zolang de Basisovereenkomst van kracht blijft.

8. Los van enige andere in het voorstel genoemde bepaling kunnen de Verenigde Staten hun personeel slechts terugtrekken wanneer zijn veiligheid in gevaar komt en voortzetting van de taak niet langer noodzakelijk wordt geacht. In het laatste geval zullen de partijen van de Basisovereenkomst tevoren worden geïnformeerd, ten einde hen in de gelegenheid te stellen alternatieve maatregelen te treffen. Indien beide partijen van de Basisovereenkomst de Verenigde Staten zullen verzoeken hun rol, zoals vermeld in dit voorstel, te beëindigen zullen de Verenigde Staten zulk een verzoek als bindend beschouwen.

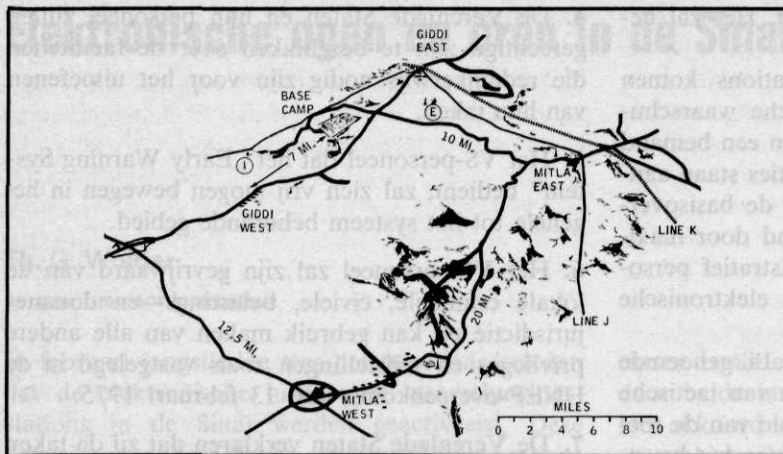
9. Technische problemen, inclusief de lokatie van de bewakingsstations, zullen in overleg met de Verenigde Staten worden uitgewerkt.

Het Amerikaanse voorstel werd na enkele kleine wijzigingen, zoals een vierde sensorveld, door beide partijen aanvaard.

Het Israëliësch waarnemingsstation

Op 21 februari 1976 was de Israëliësch terugtrekking voltooid en een dag later trad het „Early Warning System” in werking. Aanvankelijk ging dit met geïmproviseerde middelen en het zou nog tot ongeveer juli 1976 duren voordat het gehele systeem was opgebouwd en volledig functioneerde. Het Israëliësch waarnemingsstation bevindt zich te Um Hashiba, aan de westelijke zijde van de Gidi-pas op een berg, ca. 640 m boven de zeespiegel, op een afstand van 37 km van het Suezkanaal.

Met behulp van de elektronische apparatuur hopen de Israëliërs eventuele Egyptische aanvalsplannen tijdig te onderkennen, zodat hen daarmee een



Het gebied van de Sinai Field Mission

I lokatie Israëliisch waarschuwingsstation, E lokatie Egyptisch waarschuwingsstation; in het gebied tussen de lijnen J en K mag zich slechts een beperkte Israëliische troepenmacht ophouden

waarschuwingstijd wordt verschaft die naar verwachting tussen de 6 en 12 uur ligt. De Israëli's zijn geheel vrij in de keus van de benodigde apparatuur en aangenomen mag worden dat zij, behalve van de Amerikaanse apparatuur, voor een belangrijk deel gebruik zullen maken van produkten van eigen industrie. De zeer geavanceerde elektronische apparatuur is in staat activiteiten waar te nemen tot op de vliegvelden in de omgeving van Caïro.

Desondanks realiseren de Israëli's zich maar al te goed dat de mogelijkheden van hun waarnemingsstation niet mogen worden onderschat, doch zeker ook niet overschat. Zo kunnen Egyptische troepenverplaatsingen worden vastgesteld doch onjuist worden geïnterpreteerd, hetgeen al enkele malen is gebeurd toen er sprake was van omvangrijke Egyptische manoeuvres in het gebied tussen Caïro en het Suezkanaal.

De toegangen tot het Israëliische station staan onder voortdurende controle van de Amerikanen, die

regelmatig inspecties uitvoeren om na te gaan of zich geen zware wapens in het object bevinden of dat bv. het toegestane aantal van 250 Israëli's niet is overschreden. Zo mogen niet meer dan achttien ongepantserde voertuigen in het object aanwezig zijn. Alle binnenkomende en vertrekkende voertuigen en personen worden vanaf checkpoints gescorteerd door VN-personeel. In het Israëliische station bevindt zich verder een Amerikaanse liaisonfunctionaris.

In tegenstelling tot de Amerikaanse bewakingsstations zijn de Israëliische en Egyptische waarnemingsstations geheim en het is zelfs verboden de objecten van grote afstand te filmen of te fotograferen.

Het Egyptische waarnemingsstation

Het Egyptische station is gelegen aan de oostelijke ingang van de Gidi-pas. Met de bouw van dit

Het Israëliische waarschuwingsstation



station is veel later begonnen dan met het Israëli-sche, aangezien de Egyptenaren veel later toegang kregen tot het gebied. Voor de bouw en de in-richting van het Egyptische station is in 1976 voor een bedrag van \$ 13 miljoen bijgedragen door het Amerikaanse Middle East Special Requirements Fund. Gedurende de bouw van het station was het de Egyptenaren toegestaan tweeënveertig on-gepantserde voertuigen bij het object te hebben; dit aantal werd later teruggebracht tot achttien. Uit hun station kunnen de Egyptenaren nagenoeg alle Israëli-sche troepenverplaatsingen in de gehele Sinaï waarnemen. Ook zij hopen daardoor bij een eventuele Israëli-sche aanval hun waarschuwingstijd te vergroten. Het Egyptische station is eveneens op een berg gebouwd, ongeveer 720 m boven de zeespiegel.

Overigens gelden voor de Egyptenaren dezelfde bepalingen als voor de Israëli's. Het Egyptische en het Israëli-sche station liggen ongeveer 20 km van elkaar verwijderd.

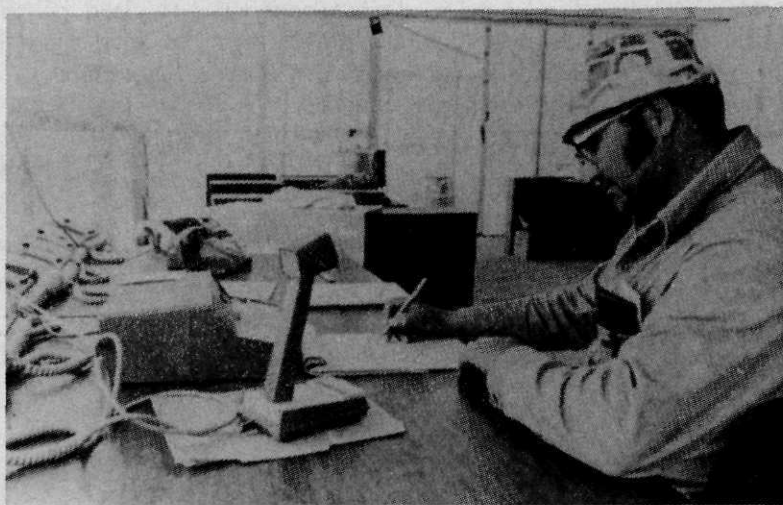
De Amerikaanse bewakingsstations

Het complete Amerikaanse bewakingssysteem in de Sinaï heeft de officiële benaming SFM (Sinaï Field Mission) gekregen. Het wordt uit de Verenigde Staten gesteund door de SSM (Sinaï Support Mission). Het systeem omvat: een basiskamp in de Gidi-pas, ongeveer 5 km ten oosten van het Israëli-sche waarnemingsstation, drie bemande be-wakingsstations te Gidi-Oost, Mitla-West en Mitla-Oost, en vier sensorvelden, die de ingangen van de passen bewaken, alsmede de wegen van en naar de stations.

Het personeel bestaat uit 163 personen, waaronder 10 vrouwen. Van deze 163 personen behoren er 23 tot het ministerie van buitenlandse zaken. De overige 140 zijn belast met de bediening van de elektronische apparatuur en de verzorging van de stations. Voor de legering en accommodatie werd in de Verenigde Staten een compleet Holiday-Innhotel gekocht. De inrichting van de SFM heeft



De eerste werkzaamheden aan de bouw van het Egyptische waarschu-wingsstation



Een Amerikaanse functionaris in een van de bewakingsstations

de Verenigde Staten \$ 31 miljoen gekost; de jaarlijkse kosten bedragen rond \$ 11 miljoen.

Het SFM-personeel bestaat geheel uit vrijwilligers, die voor het overgrote deel worden aangetrokken door de financiële voordelen die een verblijf in de Sinaï hen biedt. Het minimumsalaris van een technicus bedroeg in 1976 ongeveer \$ 17.000 per jaar, waarvan hij desgewenst geen cent behoefde uit te geven. Technici tekenen een contract voor een verblijf van 18 maanden in de Sinaï, en een salaris tot \$ 30.000 is belastingvrij. Logies en voeding zijn gratis en op de bekende Amerikaanse wijze wordt maximale aandacht besteed aan comfort. Het basiskamp heeft de beschikking over een bar, een bioscoop, tennisbanen, een basketbalveld, een overdekte sportruimte, een bibliotheek en een ontspanningsruimte. In een goed voorziene PX-store kunnen belastingvrije artikelen worden gekocht zoals drank, toiletartikelen, camera's, snoepgoed, enz. Een zwembad zal men er echter tevergeefs zoeken als gevolg van de waterschaarste. Drinkwater wordt via een pijpleiding van 4 inch aangevoerd uit El-Arisj. Alle bewakingsstations zijn air-conditioned. Het personeel van het ministerie van buitenlandse zaken wordt uitgezonden voor een periode van 12 maanden.

Voor al het personeel geldt een werkweek van zeven dagen. Na drie weken kan men een week met verlof. Dit wordt meestal doorgebracht in Caïro of Tel Aviv, waar hotelkamers permanent zijn gehuurd. In een aantal gevallen zijn ook de gezinnen meegekomen. Gezinnen met kinderen

wonen meestal in Tel Aviv, aangezien de internationale school in Caïro overbelast is; van gezinnen zonder kinderen woont de vrouw meestal in Caïro omdat daar de kosten van levensonderhoud lager zijn.

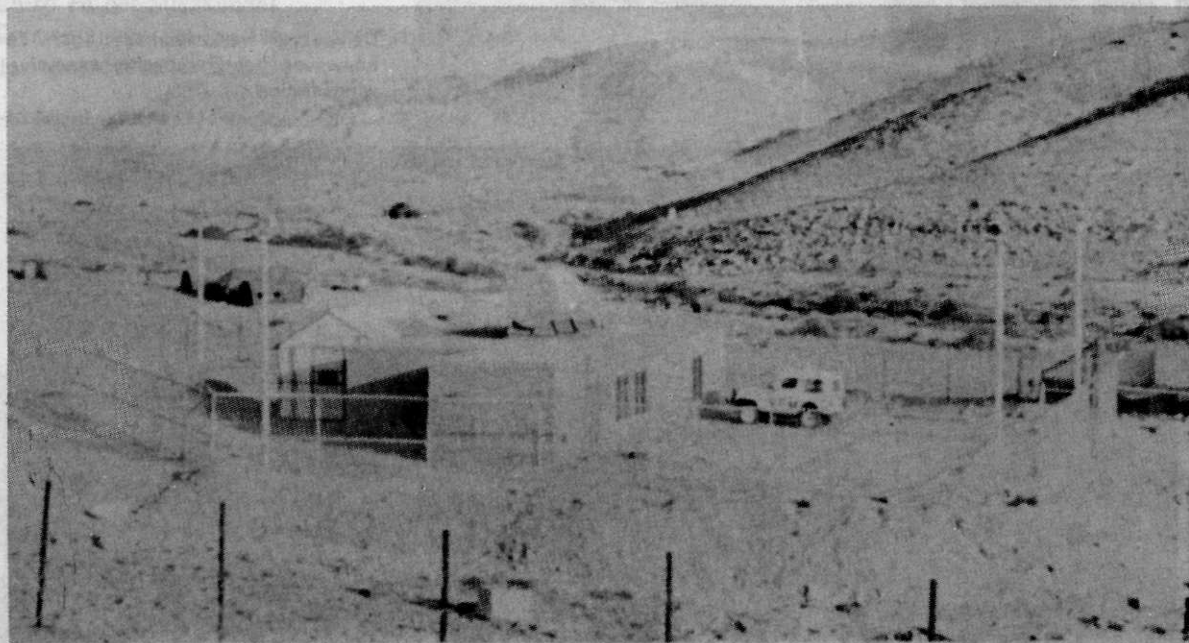
De bevoorrading van de posten geschiedt uit Egypte en Israël. Zo wordt olie uit Egypte aangevoerd en vers voedsel uit Israël.

Dat het verblijf bij de SFM zeer op prijs wordt gesteld moge hieruit blijken, dat jaarlijks slechts 20% van het personeel wordt afgelost; de rest maakt gebruik van de mogelijkheid tot verlenging. De contacten tussen het Amerikaanse personeel en de UNEF-eenheden bij de checkpoints zijn goed en over en weer vinden regelmatig bezoeken plaats.

Een groot deel van het technische personeel heeft ruime ervaring met het gebruik van sensors. Velen hebben als militair in Vietnam reeds ermee gewerkt, o.m. bij de bewaking van de Ho-Tsji-Minh-route.

Vier sensorvelden bewaken de toegangen tot de Gidi- en de Mitla-pas. De zeer gevoelige sensors worden gevoed door batterijen met een levensduur van ongeveer twee jaar. Elke sensor is voorzien van een zendertje dat wordt geactiveerd zodra de sensor een bijzonderheid opmerkt. Het signaal wordt dan doorgegeven aan het dichtstbijzijnde bewakingsstation. De sensorvelden Gidi-Oost, Mitla-Oost en Mitla-West hebben een bemand bewakingsstation. Het sensorveld Gidi-West, dat is voorzien van de meest geavanceerde infrarood-

Bewakingsstation Mitla-Oost



sensors, televisiecamera's en draaibare periscopen, wordt gecontroleerd in Mitla-West.

Gedurende het eerste halfjaar na de activering hebben zich negen, onbelangrijke, schendingen voorgedaan. Het is niet uitgesloten dat zowel Israël als Egypte hierbij de betrouwbaarheid van de installaties, alsmede de rapportageprocedure hebben willen testen, aangezien *beide* partijen verantwoordelijk waren voor de incidenten.

Er worden verschillende soorten sensors gebruikt. Er zijn er die een tank op een afstand van 15 km kunnen waarnemen en een vliegtuig tot een hoogte van 30.000 voet. Gewone wielvoertuigen kunnen worden ontdekt op een afstand tot ruim 500 m en lopende personen tot 50 m. Zelfs stemgeluiden worden opgevangen en doorgeseind. De sensors staan doorgaans 40 à 100 m uit elkaar. De afstand is afhankelijk van de bodemgesteldheid. Bij een rotsachtige bodem is de gevoeligheid groter dan in zand en kunnen de sensors wel tot 1 of 2 km uit elkaar staan. De sensorvelden zijn 3 tot 4 km lang, de breedte is afhankelijk van de omstandigheden ter plaatse. De totale oppervlakte aan sensorvelden bedraagt ongeveer 20×32 km.

Van het technische personeel wordt veel kennis van zaken vereist aangezien het nogal eens voorkomt dat rondzwervende Bedoeïenen of dieren de sensors activeren.

Is er inderdaad sprake van een infiltratie, dan geeft de sensor het signaal onmiddellijk door aan het bewakingsstation. Van daar wordt het per telex doorgezonden naar de dienstdoende functionaris in het basiskamp. De SFM geeft het geanalyseerde bericht daarna door aan de VN-post in Ismaïlia, de ministeries van defensie te Caïro en Tel Aviv, en aan de Israëlische en Egyptische waarnemingsstations.

De SFM heeft geen enkele bevoegdheid zelf actie tegen de infiltratie te ondernemen. Zij heeft de middelen daarvoor ook niet. Haar enige taak is het incident waar te nemen en zo spoedig mogelijk te rapporteren. De VN en de regeringen van Egypte en Israël zullen in onderling overleg het incident verder moeten regelen.

Literatuur

- E. R. F. Sheehan — How Kissinger did it. Step by step in the Middle East. *TDCK* 67899.
Anon. — Naher Osten. *Österr. Mil. Z.* (1976)(2)163.
K. McKay — Watch on the Sinai. *Army* (1977)(11)20.

Behalve de elektronische middelen beschikt de SFM ook over zeer krachtige veldkijkers en telescopen met helderheidsversterkers.

Mocht het onverhoopt tot een nieuwe oorlog tussen Israël en Egypte komen, dan zal de Sinai Field Mission zo snel mogelijk het gebied verlaten. Afhankelijk van de situatie zal een kleine groep van achttien personen achterblijven voor het uitvoeren van de noodzakelijke werkzaamheden. Er zijn verschillende vluchtroutes; de kortste weg is die naar de Middellandse-Zeekust. De waarschijnlijkste loopt door de Israëlische linies naar het oosten, maar mocht geen van beide mogelijkheden uitvoerbaar zijn dan hoopt men langs de kustweg Sjarm-el-Sjeikh te bereiken en daar te worden opgepikt door de Amerikaanse marine. Het basiskamp zelf beschikt over redelijk veilige bunkers en een voedselvoorraad voor twee weken. Er zijn verder evacuatievoertuigen aanwezig, alsmede een takelauto, een bulldozer, een vorkheftruck en een waterwagen.

Na ruim twee jaar te hebben gefunctioneerd heeft de SFM bewezen een positieve rol te kunnen vervullen gedurende de periode dat in het Midden-Oosten aan een definitieve vrede wordt gewerkt. Hierbij moet worden opgemerkt dat in dit geval vele gunstige factoren aanwezig zijn. De Sinai leent zich bij uitstek voor dit soort operaties en zowel Egypte, Israël en de Verenigde Staten als de VN waren en zijn bereid optimale medewerking te verlenen.

Indien Jordanië en/of Syrië bij een soortgelijk project zouden worden betrokken liggen de zaken moeilijker aangezien zowel de westelijke oever van de Jordaan als de hoogvlakte van Golan veel minder gunstig zijn voor het gebruik van sensorvelden. Een gebrek aan voldoende diepte in het terrein alsmede de bevolkingsdichtheid ter plaatse zijn nadelige factoren. Ook is in die gebieden de kans groter dat tegenstanders van zo'n regeling incidenten zullen uitlokken.

- E. H. Kolcum — New sensors evaluated in Sinai buffer. *Aviation Week & Space Technol.* (1976)(34)40.
Anon. — American dilemma over Sinai patrol duties. *Events* (1977)(7)28.
T. Ducach — Sinai: Will it last? *Armies & Weapons* (1976)(37).

The day of the Scorpion

Norman L. Dodd

colonel UK Army, retired

Although the Scorpion Combat Vehicle Reconnaissance Tracked (CVR(T)) has been in service with the British and Belgian Armies for a couple of years it was not until 22 July of last year that all seven variants of the basic vehicles were demonstrated together. To do this a 'Day of the Scorpion' was held on Salisbury Plain and a large invited audience were shown the capabilities of the vehicles and allowed to examine and drive them if they so wished.

Scorpion is standard

The British Leyland Alvis *Scorpion* is the basic model and the first of the range to be built. It is armed with a 76 mm gun in a fully traversing turret, as was its predecessor, the *Saladin*. The gun has been updated and is very much lighter than its forerunner, although retaining its range of 4000 m. The Scorpion also carries 2 × 7.62 mm standard machine guns. Forty 76 mm rounds are carried in the vehicle. During the demonstration shoot, first round direct hits were normal at ranges from 2000 m to nearly 4000 m; the fire power developed from the machine guns firing rapid is also highly impressive. The 76 mm gun, designed and developed by the Royal Armament and Development Establishment and manufactured by the Royal Ordnance Factories, is in use in the armies of 23 different countries and has just been purchased by the Canadian Forces for their new armoured car. In the anti-tank role High Explosive Squash Head (HESH) is used which is effective at all ranges; ordinary HE shell is used against soft targets, and smoke and illuminating rounds are also provided. On firing the empty cases are ejected automatically. A driver said that, during rapid fire, he had to dodge the spent cartridge cases.

The Scorpion handles easily and is highly mobile and very manoeuvrable. Its maximum speed is more than 70 km/h and it will travel fast across country; this is due to the high power to weight

ratio of about 25 hp/ton. The 6 cylinder 4.2 litre Jaguar engine, similar to the normal civilian model, develops 190 bhp and the whole vehicle only weighs 7.93 ton. The armour is made from a type of aluminium alloy, lighter than steel but proof against small arms fire and shell fragments. The rubber padded tracks do little damage to the roads and should last for at least 4800 km, the ground pressure is only five lbs per square inch. The vehicle has a seven speed gearbox which operates in all gears both forward and reverse.

Two Scorpions can be carried in a C130 Hercules and last year a troop has been flown to Belize. The vehicle can be floated by use of a fitted flotation screen hoisted around the hull; it has a water speed of 4 km/h using the tracks for propulsion but a propeller kit can be fitted to give better manoeuvrability and a speed of 9.6 km/h.

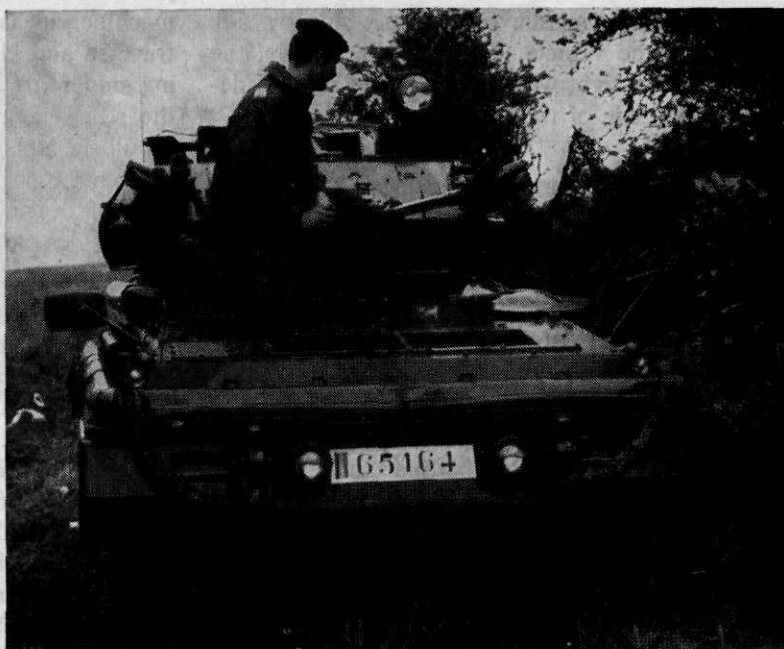
A nuclear, biological and chemical pack is mounted at the rear of the fighting compartment and provides clean air under pressure. It protects the crew from radio-active fallout, vapour and gases. The Scorpion has proved itself effective in temperatures from - 30 to + 50 degrees centigrade. In the British service the Scorpion has a crew of three and is centralized in the divisional reconnaissance regiments where it is most popular with officers and men alike; the only comment is that it can be bouncy across country at speed in the rather cramped conditions of a shut down operation. This tendency to bounce is due to its light weight but can be compensated for by careful use of the controls.

Variants

The six variants of the Scorpion are the *Scimitar*, *Striker*, *Spartan*, *Sultan*, *Samson* and the *Samaritan*. They all use the basic hull, suspension and engines and have the same ease of maintenance, cross country and road capabilities.

The *Scimitar* is very similar to the Scorpion except

Scimitar in the Belgian Army



that it carries the 30 mm Rarden semi-automatic gun, with a burst fire capability, instead of the 76 mm gun. This variant has been designed for close reconnaissance and, in the British Army, is used by the divisional armoured reconnaissance regiments but is deployed to battle groups for their close recce force. The Rarden gun obtains its name from Rarde and Enfield, who were responsible for its design. The gun was demonstrated to be extremely accurate to ranges of more than 1000 m and is particularly effective against all presently known armoured personnel carriers. As many as 165 rounds are carried in clips of three. Each clip can be fired very rapidly indeed. The ammunition used includes the full range of Hispano Suiza 831 L types, High Explosive Incendiary, Armour Piercing/High Explosive and Armour Piercing Hard Core rounds; all are fitted with tracer and have a muzzle velocity of 1100 m/sec. The British are developing an Armour Piercing Discarding Sabot Shot on similar lines to the successful APDS rounds used by the 105 and 120 mm tank guns plus an Armour Piercing Explosive round APSE/T; this is easy to observe on strike and has damaging effects inside the target. The Rarden can be used against low flying aircraft and helicopters. The auxiliary armament is a 7.62 mm machine gun and the same two multi-barrel smoke dischargers as used on the Scorpion.

Like the Scorpion, the Scimitar has a crew of three but, due to the smaller gun, the weight is 7893 kg instead of 7938 kg. It was interesting that

on the 'Day of the Scorpion' the Scimitar was demonstrated by a Belgian crew from the Belgian Armoured School. The deployment of the Scimitar is complete in the Belgian Army and, as the crew said, they were well pleased with its characteristics. The issues to the British Army have almost been completed.

The *Striker* is the anti-tank guided missile version and is being issued now to anti-tank batteries of the Royal Artillery. Five British Aircraft Corporation Swingfire anti-tank guided missiles are carried in the launcher bins on the roof of the vehicle and a further five are inside. The operator of the missile can either control the Swingfire with the vehicle sighting system, or from a separate position away from the vehicle so that the latter can be more easily hidden. The Swingfire can kill any known tank out to 4000 m. On firing the missile is automatically gathered into the line of sight and from then on the gunner guides it to the target using a thumb control and a telescopic sight. The 'orders' are passed through wires to the missile in flight. The guidance requires some skill but much training can be carried out by use of a simulator. During the demonstration safety precautions were stringent but the gunner got a near miss at 2000 m with his first 'shot' and a direct hit on a tank target at 3500 m with his second missile.

The layout of the automotive components is similar to that of the Scorpion but a box hull is provided to give more internal space. The vehicle com-

mander and the missile operator sit side by side forward in the vehicle. When in the vehicle, the gunner uses a sight which traverses to give 55 degrees either side of the vehicle centre line.

The *Spartan* is an armoured personnel carrier or a surveillance vehicle. In the latter mode its main task is to detect enemy movement under all conditions. It carries such devices as the ZB 296 radar, and various infra-red and other night detection devices. In the British Army the *Spartan* is being fitted to carry the Royal Artillery operated Blowpipe shoulder fired air defence missiles which are allocated to battle groups within the divisions in Germany. As an APC the *Spartan* is designed to accommodate the British assault section of the commander and four men in addition to the driver and gunner. Provision is made for the stowage of weapons and full equipment plus a variety of other stores such as mines and explosives. A 7.62 mm

machine gun is mounted on the cupola permitting traverse and elevation, aiming, firing and reloading under armour. There are periscopes to give the section commander all-round vision; there is a built-in night sight and a spotlight linked to the machine gun mounting. Hatches allow the crew to bring fire to bear from their personnel weapons to the sides and rear. The assault section enter and exit by a rear door.

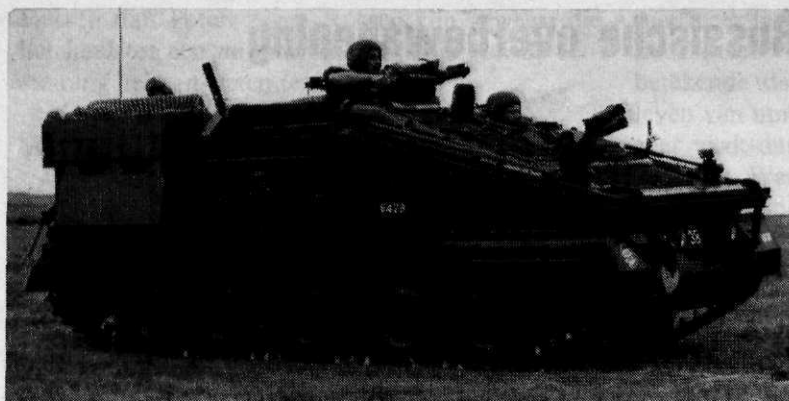
The *Sultan* is a command vehicle for use in regiments and squadrons/companies. It looks similar to the *Spartan* but has high sides to give more room inside. It has a crew of four and the ability to operate three radio nets although two would be a normal load, one working forward and the other rearwards. The new Clansmen sets were fitted for the demonstration and a penthouse was erected at the rear of the vehicle to provide more room for the staff. Side tents could also be fitted.



Striker CVR(T) with Swingfire anti-tank missile



Sultan command vehicle



Samson armoured recovery vehicle

For close protection and for defence against helicopters and low flying aircraft a 7.62 mm machine gun is pintle mounted and 2000 rounds are carried.

The *Samson* armoured recovery vehicle uses the same hull as the *Spartan* but it is fitted with a heavy duty winch and other equipment for the recovery of all members of the tracked family. It will be deployed in the armoured, artillery and reconnaissance regiments which operate the CVR(T) range. The winch is capable of a 3 ton direct pull and there is sufficient tackle to permit a 4 to 1 pull when required. It is driven from the main engine and has a variable speed of up to 122 m/min on 229 m of wire rope. The *Samson* can tow vehicles across rivers; an anchor is fitted to the rear which holds the vehicle in place when the winch is in operation. There is a lifting capability of 450 kg for performing assembly changes in the field.

The final variant is the *Samaritan* armoured ambulance. It has a similar hull construction to the *Sultan* command vehicle with high sides. The normal crew is three, of which two are medical personnel. There is space for four stretcher casualties or four sitting casualties. The vehicle is fitted with an air cooler for the casualty compartment; this is the only variant for use in North-west Europe with this facility. Entry and exit are through the rear door; this is larger than on the other versions for ease of handling stretchers. The model on the demonstration was a prototype because production of the *Samaritan* did not commence until January last.

Popular vehicles, wheeled and tracked

As far back as 1950 consideration was given by

the British Army for a replacement of the *Saladin* and *Ferret* family of reconnaissance vehicles. In 1964 it was decided that both wheeled and tracked vehicles were required. The tracked model is required to keep up with the tanks and armoured personnel carriers in North-west Europe, whereas the wheeled vehicles are required for internal security duties and where fast road movement is necessary. The development of the wheeled or CVR(W) has been delayed for financial reasons, fortunately the CVR(T) went ahead as planned. Initially the USA, Canada and Australia showed interest but eventually in 1967 a development contract was placed with Alvis Ltd to meet the British requirements. In the same year the Belgian Government became interested in the CVR(T) and in October 1970 the project became an Anglo/Belgian affair. A subsidiary of British Leyland located in Belgium assembles the vehicles for the Belgian Army from knock down kits being produced by Alvis in Coventry, England.



The *Scorpion* and some of the variants have proved popular elsewhere and to date more than 400 have been ordered by Iran, Nigeria, Kuwait, Abu Dhabi, Dubai and the Phillipines. The turret, which can be mounted on other vehicles including the US M113 APC, is also selling well overseas. Customers include Australia and Canada.

Because of the versatility of the basic design it will be possible to build up armoured fighting units for almost any tactical purpose, complete with all necessary command and support vehicles, with spares and servicing facilities common to all vehicles. 'The Day of the *Scorpion*' provided an excellent introduction to the present seven variants; they obviously have considerable potential for well into the 1980s.

Het raadsel van de Russische overbewapening

J. R. Evenhuis

journalist

De grote vraag die velen thans bezighoudt, is waarom de Russen zo koortsachtig doende zijn hun strijdkrachten uit te breiden. Die uitbreiding gaat ver uit boven wat ook maar met de beste wil nog kan worden uitgelegd als een legitieme behoefte aan beveiliging van hun rijk en invloedssfeer.

Op die vraag zijn twee antwoorden mogelijk: er is inderdaad sprake van offensieve oogmerken, óf de Sovjet-Unie laat zich weer eens meeslepen door een bewapeningsdynamiek die in de Russische militaire geschiedenis reeds eerder is voorgekomen, bij voorkeur in perioden waarin het land verder tot over zijn hals in de problemen stak; een radicale militarisering werd dan graag aangegrepen als uiterste middel om een confrontatie met die problemen uit de weg te gaan.

Daarbij deed het er minder toe of die bewapeningsdynamiek nu ook werkelijk op doelen werd gericht die de leiding van een Russische staat scherp voor ogen stonden. Aan die bewuste planning heeft het vaak genoeg ontbroken. Maar iets offensiefs is er in de meeste gevallen toch wel uit voortgevloeid en dat wil helaas zeggen dat er in laatste instantie niet zoveel verschil hoeft te bestaan tussen een meer „binnenlandse” en een meer „buitenlandse” interpretatie van de ontwijfelbare militarisering die in de Sovjet-Unie nu om zich heen grijpt.

Peter de Grote

Het probleem trad al duidelijk aan de dag toen Rusland de allereerste keer door zo'n bewapeningsdynamiek bezeten raakte. Peter de Grote (1689-1725) geldt meestal als de schepper van de Russische strijdkrachten en die roem kan men hem in het algemeen ook wel laten. Zo stampte hij voor het eerst een groot Russisch leger uit de grond en hij was ook de eerste die begreep dat de zeeën waarin zoveel Russische rivieren uitmonden een scheepsbouwprogram, mede van militair karakter, vereisten.

Deed hij dat bij voorbaat met offensieve oogmerken? In dat geval zou men hem met de meest bewuste agressors van de wereldgeschiedenis op een lijn moeten stellen. Peter de Grote schijnt echter in de eerste plaats wel een grote „militarist” te zijn geweest. Een man die zich het leven het liefst in militaire en disciplinaire termen voorstelde; dat begon dan bij zijn eigen leven en eindigde bij deze keiharde autocraat ermee dat honderdduizenden andere Russen hun leven naar zijn militaire voorkeuren hadden in te richten, of zij wilden of niet. De Russen zijn zeker niet als militaire natie geboren. Dat wordt wel hierdoor bewezen dat zij meer dan honderd jaar na Peter de Grote nog niet de officieren hadden voortgebracht die hen goed konden leiden. Toen Napoleon in 1812 het land binnenviel droeg ten minste de helft van de Russische divisiecommandanten nog Duitse namen en het hoofdkwartier van de tsaar was bijna volslagen Duits.

Intussen leidde al de dynamiek die Peter in de creatie van zijn strijdkrachten had gegoten wel ertoe dat Rusland in de 18e eeuw een ander land werd.

Von außen gesehen erscheint dieses Heer im Gewande seiner fremden Benennungen, mit seinen neuartigen Anforderungen und der drückenden Last seiner unverstandenen Schicksale fast wie ein Fremdkörper in Rußland. Aber das wäre doch nur ein äußerlicher Aspekt. Die Wirkung, die von der regulierten Armee auf Staat und Volk im ganzen ausging, war außerordentlich stark. Unverkennbar war der Einfluß auf den Stil des ganzen öffentlichen Lebens. Der Czar trug Uniform, die alten höfischen Feierlichkeiten wurden von Paraden abgelöst, der Adel verbrachte einige Jahre in der Kaserne, die Beamten nahmen militärische Umgangsformen an.

Aldus Reinhard Wittram in *Peter I, Czar und Kaiser* (II, 13-14).

Waarom het echter nog eeuwenlang zou schorten, waren de mensen, geschikt om dat wilsbesluit van één man een goede continuïteit en uitwerking in de breedte te geven. Een feit is dat het eerder niet-

Russen dan Peters eigen Russen zijn geweest die het land tot een militaire mogendheid van de eerste rang hebben weten te maken.

Massaleger van de bevolking afgedwongen

Peter leverde de idee en het materiaal. Vooral ook het mensenmateriaal. Ten slotte dient men niet te vergeten dat hij, lang voordat in de Franse revolutie de gedachte aan een conscriptieleger opkwam (de „levée en masse” van Carnot), de Russen al tot militaire dienst verplichtte. Sinds 1705 verwachtte de tsaar dat hem uit iedere twintig Russische gezinnen althans één krachtige jongeman voor nagenoeg levenslange krijgsdienst werd afgegaan, hetgeen betekende dat Rusland reeds aan het begin van de 18e eeuw een leger had, veel groter dan van enige Europese staat van die tijd. Telden Europese staten hun manschappen per tienduizenden, de Russische tsaar kon al met honderdduizenden gaan rekenen. Goed, Russische statistieken mochten dan vaak verwarrend zijn en de inheemse corruptie mocht er belang bij hebben soldaten te onderhouden waar zij niet waren. Maar een grote massa soldaten was er altijd.

Von 1699 bis 1725 fanden im ganzen 53 Aushebungen statt, die aus der lastentragenden Bevölkerung in Stadt und Land viele Zehntausende von jungen Männern herauszogen. Die Gesamtzahl der auf diese Weise in die Armee Eingegliederten ist auf mehr als 280.000 errechnet worden. (Wittram, II, 9)

Dit ging, in een bevolking die zo'n ingreep moest verduren, natuurlijk niet zonder geweldige spanningen. Typisch daarvoor is, dat altijd wel tien procent van de rekruten gedeserteerd was, ondanks de galg die daarop stond. In 1708 werd daarom gegrepen naar het middel dat vaders, ooms, broers en zwagers met hun hele familie borg moesten staan voor een rekrut. Liep hij weg, dan werden zij in de verbanning gestuurd. Tegelijk moesten officieren geldboetes betalen als zich een geval van desertie had voorgedaan, en een groot deel van de staatsadministratie putte zich uit in klopjachten op vluchtende soldaten.

Eén ding mag hieruit wel duidelijk zijn geworden: er bestond een grote wil om Rusland aan een leger te helpen dat het kon opnemen tegen de andere Europese legers van die tijd. Maar het was niet de manier om, wat men noemt, leger en volk bij elkaar te brengen.

Expedities buiten de landsgrenzen

Daarbij kwam nog een ander, tegenwoordig bijna

niet meer beseft gezichtspunt. Voor de Russen die door Peter voor zijn leger werden opgetrommeld betekende dat niet slechts dat zij voor hun hele leven van huis weg moesten. Het betekende tevens zeer vaak dat zij ver van hun eigen land terechtkwamen. Want het duurde niet lang of het leger opereerde hoofdzakelijk buiten de grenzen.

Men spreekt tegenwoordig zo gemakkelijk van de „vele” invasies uit Europa waaraan de Russen hebben blootgestaan en die het zo begrijpelijk zouden maken dat Rusland een bijzonder groot leger heeft. De historische feiten zijn echter wat anders. Zo kwam het voor heel Europa als een grote schok dat Peter nauwelijks zijn nieuwe leger had of hij kon het al door Noord-Duitsland heen naar Mecklenburg en Holstein in beweging zetten. Goed, de kaart van Europa zag er in die jaren (tweede decennium van de 18e eeuw) nog totaal verschillend uit van die van nu. Noord-Duitsland was nog Zweeds en met Zweden bevond Peter zich bijna voortdurend in oorlog. Toch was het hem kennelijk niet alleen om Zweden te doen maar om méér. Net zoals het Stalin in 1945, toen zijn troepen heel ver naar het Westen kwamen, hoewel niet zo ver als Peter al was gekomen, niet alleen ging om het bezette deel van Duitsland maar om veel meer.

Voor Karl Marx was het in de 19e eeuw in elk geval een uitgemaakte zaak dat tsaar Peter niet slechts Zweden wilde verslaan maar ook in het toen nog bestaande Duitse rijk ten zuiden daarvan wilde binnendringen. Friedrich Engels dacht er niet anders over want in 1890 schreef hij in *Die neue Zeit* dat Peter „alles deed om Duits gebied te verwerven en zo Duits rijksvorst te worden”, in casu hertog van Mecklenburg.

Inmenging in andermans aangelegenheden

Nu hoeft men dat niet zo serieus te nemen als het beroemde tweetal dat deed. Ook Peter was een kind van zijn barokke tijd en hij projecteerde vaak veel meer dan hij werkelijk kon volvoeren. Aan de andere kant staat vast dat hij de gedachte moet hebben gehad toen althans Mecklenburg al bij Rusland te kunnen voegen. Een zwakke hertog speelde hem daarbij in de kaart. Deze, bij de Mecklenburgers zeer impopulair, zag in de Russische troepen een goed middel om zijn „oppositie” een toontje lager te laten zingen en zo bleven deze ook in zijn land toen in de andere Noord-Duitse gebieden geen Zweed meer was te bekennen. (Mecklenburg was door de Russen niet bezet of zo; het hielp Peter tegen Zweden en was dus meer een Russische place d'armes.)

Dit vormde een andere schok voor het toenmalige Europa waar in een land te gast zijnde buitenlandse legers zich zorgvuldig buiten de binnenlandse aangelegenheden van dat land plachten te houden. In minder dan geen tijd heerste in Mecklenburg de opperbevelhebber van de Russische troepen aldaar. Op zekere dag zond hij zelfs Russische soldaten links en rechts door het hele hertogdom om overal mensen te arresteren die zich het ongenoegen van de hertog op de hals hadden gehaald. Een massavlucht van Mecklenburgers naar andere delen van Europa was het gevolg. Voor de eerste keer had een Russische „bezetting” — en formeel was dit er niet eens een — het aspect dat voortaan steeds daarmee verbonden zou blijven.

Gedurende de gehele 18e eeuw bleef de toestand bestaan, dat bij „invasies” Rusland niet een passieve rol speelde maar een zeer actieve. In de eerste honderd jaar dat het door Peter de Grote uit de grond gestampte leger moest vechten, vocht het in andermans land . . . dat sindsdien voor een groot deel Russisch land is geworden. Maar ook dat bracht leger en volk niet dicht bij elkaar want wat zeiden al die veroveringen de Russen die slechts hun eigen dorp kenden en ternauwernood wisten hoe het volgende dorp er uitzag? Verkeers- en andere communicatiemiddelen bestonden nog niet.

Kortom, oorlog was voor Russen iets wat ver weg gebeurde en juist dat was een van de redenen waarom rekruten ook zo graag deserteerden. Er was geen sprake van het verdedigen van vertrouwde zaken. Zij werden vrijwel rechtstreeks op „expedities” gestuurd waarvan zij onmogelijk de zin konden inzien. Het wonder dat zij zich door hun officieren, waar zij zich dan ook bevonden, tot grote soldateske prestaties lieten bewegen, is psychologisch nog steeds niet volledig verklaard. Te meer daar deze officieren voor een zeer groot deel niet eens de Russische taal machtig waren en hun troepen dus slechts indirect konden toespreken.

Gewild bondgenoot

Zoals aan het geval Mecklenburg gedemonstreerd, lag het evenwel niet slechts aan Rusland zelf dat het reeds in de 18e eeuw zover in Europa kon doordringen. Bondgenootschappen met landen die allerlei motieven hadden om het nieuwe leger van Peter in de Europese twisten te betrekken, speelden een ten minste zo grote rol.

In 1760 publiceerde de Iers-Engelse schrijver Oliver Goldsmith in het Londense orgaan *Public Ledger* een stuk dat in zijn soort een van de aller-

eerste moet zijn geweest. Het droeg de titel *The folly of the Western parts of Europe, in employing the Russians to fight their battles.*

Zoals dat in die periode gebruikelijk was, liet hij quasi een vreemdeling die de Europese zaken bekeek zijn mening daarover geven. Montesquieu nam daarvoor in zijn beroemde *Lettres persanes* een Pers, Goldsmith voor de variatie een Chinees. En zo schreef in 1760 Fum Hoam aan Lien Chi Altangi het volgende.

You tell me the people of Europe are wise; but where lies their wisdom? You say they are valiant too; yet I have some reasons to doubt of their valour. They are engaged in war among each other, yet apply to the Russians, their neighbours and ours, for assistance. Cultivating such an alliance argues at once imprudence and timidity. All subsidies paid for such an aid is strengthening the Russians, already too powerful; and weakening the employers, already exhausted by intestine commotions.

I cannot avoid beholding the Russian empire as the natural enemy of the more western parts of Europe, as an enemy already possessed of great strength, and, from the nature of the government, every day threatening to become more powerful. This extensive empire, which both in Europe and Asia occupies almost a third of the old world, was, about two centuries ago, divided into separate kingdoms and dukedoms, and from such a division consequently feeble. Since it has increased in strength and extent, and those untrod forests, those innumerable savage animals which formerly covered the face of the country, are now removed, and colonies of mankind planted in their room. A kingdom thus enjoying peace internally, possessed of an unbounded extent of dominion, and learning the military art at the expense of others abroad, must every day grow more powerful.

Wie door het mooie proza ook werd overtuigd, Engelsen die buitenlands-politieke beslissingen moesten nemen niet in het minst. Lord Chatham, de oudere William Pitt, hield zich zelf voor „quite a Russ”. Russische gebiedsuitbreidingen, toen al aanzienlijk, werden graag op de koop toe genomen als er een voordelig bondgenootschap tegen de een of andere Europese vijand tegenover stond.

Prijs voor steun

Die vijanden wisselden steeds. De sterkste Europese staten waren ook zo aan elkaar gewaagd dat er uit al die onderlinge oorlogvoering niet één met een noemenswaardige uitbreiding van zijn macht en zijn grondgebied te voorschijn kwam. Wat wél constant gebeurde was dat Rusland na elk bond-

genootschap weer iets meer Europese macht en land aan zich kon trekken.

Typisch voor die gedurige vorderingen was in de 18e eeuw vooral het Zwarte-Zeegebied. Aan het begin van die eeuw grensde Rusland nog niet eens aan die zee. Aan het einde ervan leek de verovering van Constantinopel en van belangrijke steunpunten in het oostelijke deel van de Middellandse Zee nog slechts een kwestie van tijd en van een paar meer bondgenootschappen zoals die in de loop van de 18e eeuw bijna aan de lopende band met Europese staten waren afgesloten.

Bovendien kwam er nog de factor van de religie bij. Rusland had zich tot de kampioen van de Grieks-orthodoxen in het gehele huidige Midden-Oosten opgeworpen, tegen de Turkse sultan en zijn groot-Mohammedaanse rijk, en vele Grieks-orthodoxen lieten zich dat graag aanleunen aanzien hun positie onder hegemoniale Mohammedanen zeker te wensen overliet. Aan de andere kant ging die hegemonie met zoveel tolerantie gepaard dat het onmogelijk een gevaarlijke massabeweging kon worden.

Nog tegenwoordig kunnen Grieks-orthodoxen en Mohammedanen het uitstekend met elkaar vinden. Anders zou het onbegrijpelijk zijn dat juist de meest intransigente figuren van het Palestijnse front tegen Israël vaak Grieks-orthodoxen zijn, te beginnen met de vliegtuigkaper Habache.

Infiltratiedrang

De zeer politiek getinte tsaristische infiltratie in Grieks-orthodoxe kringen onder Mohammedaans bestuur werd dan ook niet zo'n groot succes. Maar wie wel eens de monnikenrepublieken op de berg Athos heeft bezocht zal daar ongetwijfeld getroffen zijn geweest door de laatste resten van een eens zeer grote Russische aanwezigheid aldaar. Russische monniken hadden er een eigen klooster, St. Panteleimon of „Rossikon”, dat soms meer dan 2000 man herbergde plus allerlei „pelgrims” waarvan het patriarchaat van Constantinopel nooit goed wist of zij daar nu om religieuze of andere redenen waren. Wél viel het op dat daaronder zoveel zeeofficieren waren. De bijgebouwen van St. Panteleimon vertonen overigens een bouwstijl die sterk aan oude Russische maritieme installaties herinnert. In ieder geval was de toevloed van Russische monniken het grootst in perioden wanneer een tsaar dacht dat de sleutels van de Dardanellen hem wel spoedig in handen zouden vallen. Zoals onder Catharina de Grote (tweede helft 18e eeuw) die het tot een traditie in het

tsarenhuis maakte dat een bijzonder briljant aan-doende mannelijke baby de naam Constantijn ontving. Dan was er altijd een die de Byzantijnse erfenis van de keizer Constantijn die het zwaartepunt van het Romeinse rijk van Rome naar Constantinopel verplaatste, behoorlijk kon aanvaarden!

Maar, naar Bismarck eens opmerkte:

... der geschichtlich poetischen Seite, die der Kaiserin Katharina vorschwebte, als sie ihrem zweiten Enkel den Namen Constantin gab, fehlt das placet der Praxis.

Men kan ook precies zeggen waarom het zo is gegaan. Aan het einde van de 18e eeuw keerden de Engelsen zoetjesaan terug van hun politiek van schouderophalen over de door hen lichtzinnig aangemoedigde, steeds verder gaande Russische expansie. Zo begonnen zij hun welbekende imperiale tegenactie: steun door dik en dun aan de „zieke man aan de Bosporus”, de sultan. En hoewel die man erg ziek was zijn de tsaren aan de Zwarte Zee nooit meer een stap verder gekomen als zij goede redenen hadden om aan te nemen dat het de Engelsen menens was met hun Constantinopel-garantie ten behoeve van de sultan.

Bij de Grieks-orthodoxen, wier leiders zeer gevoelig zijn voor reële diplomatieke verhoudingen, hoefde dat geen probleem te zijn. Zij hadden zich nooit achter de Russische wagen gespannen. De Armeense christenen waren helaas niet altijd zo verstandig geweest, te meer omdat het Armeense volk door de Russisch-Turkse grens in tweeën was verdeeld en er dus een premie op goede contacten met de andere zijde stond. Via wapenvondsten in Armeense kerken kwam een mechanisme van psychologische aard in werking dat dan ten slotte heeft geleid tot die eerste genocide van de 20e eeuw, de massamoord van de Turken op de Armeniërs. In laatste instantie een uitvloeisel van de al onder de tsaren bewandelde weg om, waar Rusland door de voorkeur niet kan binnenkomen, ten minste via zijdeuren zoveel mogelijk te infiltreren. Die drang is mettertijd zo sterk geworden dat Russen zich niet meer kunnen voorstellen dat anderen het niet evenzo doen.

Two of a kind?

Een bondgenootschap met de Russen, aldus al in 1784 een zeer progressieve Engelsman van die tijd, de Whig-leider Charles James Fox,

... ever has been and ever will be the system of every enlightened Englishman.

Aan die bondgenootschappen heeft het sindsdien weinig ontbroken. De laatste Engelse Whig die zich met groot enthousiasme in zo'n bondgenootschap stortte (maar de omstandigheden waren er dan ook naar) was Winston Churchill. Eerst liberaal, daarna conservatief, maar steeds in de eerste plaats een moderne Whig, zich bewust van zijn afkomst uit een grote Engelse Whig-familie.

Churchill heeft tijdens de oorlog werkelijk alles gedaan wat in zijn vermogen was, om te tonen hoe serieus hij dat bondgenootschap opvatte. Zo stond Rusland er in de herfst van 1942, voordat de slag om Stalingrad gestreden was, nog steeds zeer slecht voor. Engeland trouwens niet veel beter. Toch kwam toen bij de geallieerden, en niet in de laatste plaats bij Churchill zelf, de gedachte op dat er militair iets ter verlichting van de zwaar beproefde Russen diende te geschieden.

Dus kwam het plan op, geallieerde soldaten naar de Kaukasus te sturen opdat de Russen zich in dat deel van hun land volkomen op Stalingrad konden concentreren. (Churchill was een van de allereersten die Stalin, die zijn prioriteiten nog niet helemaal in die richting had gerangschikt, op het doorslaggevende belang van die plek wees.)

Van deze operatie „Velvet”, wier genereuze bedoeling was dat in de Kaukasus geallieerde soldaten in plaats van Russische de harde strijd met de Duitsers op zich zouden nemen, is niets gekomen. Zij heeft het lot gedeeld van zoveel niet uitgevoerde operaties van die periode. En misschien heeft er in dit excessieve blijk van bondgenootschappelijke medewerking van het begin af aan ook niet zoveel perspectief gezeten. Hoe dat ook zij, enkele jaren later verscheen van de hand van de inmiddels overleden Russische maarschalk Gretsjko een merkwaardig boek over de slag om de Kaukasus. Ook de Velvet-projecten komen daarin ter sprake, maar van de goede bondgenootschappelijke bedoelingen daarvan is bij Gretsjko — wiens boek wel een partij-imprimatur nodig zal hebben gehad — niets meer overgebleven. Velvet wordt daarin voorgesteld als een onderneming die erop was gericht de Russen de Kaukasus te ontnemen!

In de Duitse uitgave van Gretsjko's geschrift (A. A. Gretscho — *Die Schlacht um den Kaukasus*, Oost-Berlijn 1972) staat zonder blikken of blozen dat de geallieerde bondgenoten het al evenzeer als de Duitsers op Russisch grondgebied hadden voorzien. Maar, aldus daar op blz. 114:

... sehr bald mußten die herrschenden Kreise der USA und Großbritannien einsehen, daß sich die

Sowjetregierung nicht mit der Operation und damit der faktischen Okkupation des Kaukasus einverstanden erklären würde. Dennoch gaben sie die Hoffnung nicht auf, ihre Truppen in das Kaukasusgebiet einrücken zu lassen.

Dit is maar een voorbeeld van de soort gedachten die hooggeplaatste Sovjets onder het volk verbreiden om te bewijzen hoe geprepareerd dat volk moet zijn indien niet slechts zijn vijanden maar ook nog zijn bondgenoten steeds aanslagen op de integriteit van zijn grondgebied in de zin hebben. In het Westen gaat men er meestal met een schouderophalen aan voorbij, ten hoogste zeer tevreden dat de vrije discussie hier zo iets onmogelijk zou maken.

Feiten overdenken

Toch zou het veel beter zijn indien men daardoor een beetje aan het denken zou worden gezet. Dan zou er althans ten aanzien van één groot Russisch raadsel van tegenwoordig wat zinniger kunnen worden gesproken dan in feite gebeurt. Ik bedoel de onophoudelijke bewapening die ons van alle kanten uit de Sovjet-Unie wordt gemeld en die zo slecht past in het algemene détentebeeld van deze jaren.

Aan de ene kant wil het er bij de mensen in het Westen niet in dat de Sovjets een agressie zouden voorbereiden, maar aan de andere kant begrijpen zij ook niet waarom de Sovjets juist nu zo'n duidelijke schijn tegen zich zelf aan het wekken zijn. Zij zouden het waarschijnlijk beter begrijpen als zij aan verhalen als die van maarschalk Gretsjko, die met honderd anderen van hetzelfde karakter zouden zijn te vermenigvuldigen, niet slechts hoofdschuddend en schouderophalend zouden voorbijgaan maar er een conclusie aan zouden verbinden. De Duitse generaal Schmückle heeft dat onlangs gedaan, met deze woorden:

Von der Forderung man müsse den Feind hassen bis hin zu einer Rüstungspolitik die mehr Waffen anhäuft als die Verteidigung bedarf führt gedanklich und praktisch eine Linie.

Een staat kan namelijk om twee redenen een groot leger hebben: tegen een buitenlandse vijand die werkelijk bestaat of tegen een buitenlandse vijand die in het binnenland wordt gecreëerd om een regime overeind te houden. En in het laatste verband is duidelijk dat een maarschalk Gretsjko met zijn zogenaamd militair-historische uiteenzettingen over een geallieerde bedreiging van de Kaukasus

niets anders voorheeft dan de Russen van de noodzaak van een uitermate sterk (en duur) leger te overtuigen.

Met andere woorden: de Sovjetstaat heeft vijanden, veel vijanden nodig om dat te kunnen zijn wat hij is; en als reële vijanden (zoals de Duitsers tijdens de Tweede Wereldoorlog) verdwenen zijn, dienen zuiver imaginaire hun plaats in te nemen.

Consequenties

Er hoeft bijna geen woord over te worden verloren

dat het Russische volk de dupe is van zo'n aanpak. Een ander punt is of daarmee die excessieve Russische bewapening niet ook de dupe van zich zelf is: verzint men vijanden dan brengt de logica mee dat een land zich ook tegen louter fictieve vijanden dient te bewapenen. Bovendien is er steeds het risico dat het mechanisme uit de hand loopt; want hééft men strijdkrachten — en speciaal een overmaat daaraan — dan komt er, wellicht zonder zich oorspronkelijk ook maar één offensief doel bewust te zijn geweest, gemakkelijk een moment waarop men ook dáaraan gaat denken!



NIEUWE UITGAVE

Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, dl 8, Gevangenen en gedeporteerden, door dr. L. de Jong, 936 blz. in 2 banden, geïll. Uitg.: Staatsuitgeverij, Den Haag, 1978. Prijs (populaire editie): f 49,— (wetensch. editie f 120,—).

Het standaardwerk, waarin het wel en wee van ons land en volk tijdens de Tweede Wereldoorlog in boekvorm wordt vastgelegd, komt van de

persen in een gestadig groeiende omvang doch in een gelijkblijvend traag tempo: drieëndertig jaar na het einde van de onderhavige periode werd thans opnieuw een klein duizendtal bladzijden toegevoegd aan een oeuvre dat inmiddels al een respectabele afmeting heeft mogen aannemen maar waarvan nog niet bij benadering valt te voorspellen wanneer het geheel zal zijn voltooid. Dat is jammer, want met het verstrijken van de jaren vermindert ook geleidelijk het aantal dergenen die de beschreven gebeurtenissen persoonlijk hebben doorleefd, en die derhalve in staat en bevoegd zijn tot oordelen over hetgeen ten slotte in de Epiloog in het laatste deel van de serie zal worden uitgesproken als de historisch verantwoorde conclusie van de schrijver(s). Op deze wijze voortgaande ziet het ernaar uit dat te gelegener tijd de klein- en zelfs achterkleinkinderen van de onvrijwillige acteurs van dit drama de eersten zullen zijn die zullen kunnen lezen of hun voorvaderen al dan niet de juiste wegen hebben bewandeld en in hoeverre hun beslissingen en handelingen de

toets van een wetenschappelijke kritiek achteraf zullen kunnen doorstaan. Het lijkt wel betreurenswaard dat alsdan de be- en veroordeelden niet meer tot enig weerwoord in staat zullen blijken!

In dit achtste deel beschrijft De Jong de meedogenloze mensenjacht van de Nazi's op allen die zij, om welke reden dan ook, beschouwden als vijanden van hun Nieuwe Orde. Daarmee geeft de schrijver in wezen een nieuwe dimensie aan hetgeen veertien jaar eerder reeds zo magistraal werd verwoord door Presser in zijn boek *Ondergang, de vervolging en verdelging van het Nederlandse Jodendom 1940-1945* (waarvan thans bij dezelfde uitgever een paperback-herdruk verscheen voor de prijs van f 35,—). Sinds Presser kan van geen enkele auteur worden verlangd dat hij over dat onderwerp nieuwe feiten aandraagt, en meer dan een sobere weer-gave van hetgeen die geschiedschrijver boekstaafde mag redelijkerwijs niet worden verwacht. De Jong heeft zich dan ook daaraan gehouden, en de verdienste van een nieuw toege-

voegde dimensie heeft bijgevolg geen betrekking op de jodenvervolging zelf, maar op de algemene samenhang die behoort te worden onderkend in het proces van niets ontziende eliminatie van alles en iedereen waarvan werd aangenomen dat zij feitelijke of potentiële tegenstrevers waren van het systeem dat het eeuwig voortbestaan van het Derde Rijk zou moeten verzekeren. Uit die uitbreiding van de categorieën waarop de Duitse mensenjagers het hadden gemunt, vloeit rechtstreeks een aanzienlijke inkrimping voort van het aantal „verzetshelden”. Veelal werd immers voetstoots aangenomen dat een ieder die in een concentratiekamp was opgesloten geweest alleen al daardoor had bewezen metterdaad te hebben behoord tot de een of andere verzetsgroepering. Het is ontegenzeggelijk de verdienste van De Jong dat dit onverdiende aureool wordt weggenomen van het hoofd van wie daarop geen recht hebben, omdat zij destijds waren gevangen gezet wegens criminele activiteiten, economische delicten of asociale praktijken die hen ook onder elk ander regime met de justitie in botsing zouden hebben doen komen.

Dat is te meer belangrijk omdat het tevens een verhelderend licht werpt op de vaak meer dan rampzalige verhoudingen binnen de concentratiekampen: doordat de inwendige dienst een aangelegenheid was die door de leiding geheel aan het initiatief van de gevangenen werd overgelaten, werden de aan bepaalde functies verbonden overlevingskansen veelal gereserveerd door en voor de leden van de criminele maatschap, die een ijzeren discipline handhaafde en een genadeloze terreur uitoefende, door niemand geremd zolang zij niet met de Nazi-kamphiërarchie in conflict kwam. Die op het Maffiamodel gelijkende structuur deed velen, die in een geordende maatschappij hadden gefungeerd als politieke, economische, religieuze en overeenkomstige leiders, het fatale onderspit delven. In een later stadium, met name nadat de Duitse aanval tegen de Sovjet-Unie was begonnen en ook haar in bezet gebied verblijvende volgelingen als vijand werden beschouwd, beslechtten de strak georganiseerde, in aantal sterk groeiende, communisten de strijd om de macht in verscheidene kampen in hun voordeel. Voor het merendeel van de prominenten uit de dagen van olim betekende dat echter niets anders dan

dat zij van de regen in de drup kwamen. Het zou echter onjuist zijn te concluderen dat die „het hemd is nader dan de rok”-aanpak typerend zou zijn geweest voor misdadigers en communisten: in het Nederlandse kamp te Vught was het daarentegen voor een communist zo goed als onmogelijk een plaatsje te bemachtigen in de groep die voor Philips werkte en daarom extra voeding kreeg!

Levensreddend extra voedsel was schaars. *Te* schaars, vindt De Jong, die zijn lezers duidelijk maakt dat zowel de Nederlandse regering in ballingschap als de aangewezen organisatie, het Nederlandse Rode Kruis, in ernstige mate te kort zijn geschoten. Ook andere hulpverleners treft een blaam, zoals zij die bijvoorbeeld hun geloofsgenoten een uitzonderingspositie wisten te verschaffen door hen voedselpakketten in overvloed toe te zenden die hen in staat stelden zich vol te eten terwijl in hun naaste omgeving medemensen van honger crepeerden. Daarbij moet uiteraard worden bedacht dat de overgrote meerderheid van de gevers destijds niet het geringste vermoeden heeft gehad van wat er in de kampen precies gaande was. Het voordeel van de historicus is nu eenmaal dat hij het gebeurde achteraf mag beoordelen, terwijl hij de gehele samenhang kan overzien. Van die positie is De Jong zich dan ook zeer wel bewust: zijn conclusies zijn voor de buitenstaander soms onbegrijpelijk mild, zijn veroordelingen welhaast schuchter aandoend en overdreven behoedzaam geformuleerd. Misschien dat de uiteindelijke nabeschouwing in het laatste deel een wat scherpere klank zal laten horen; waarschijnlijk is dat niet, want met het verstrijken van de tijd wordt gewoonlijk ook het oordeel minder hard.

Ook over de Nederlandse krijgsgevangenen — een onderwerp dat stellig de lezers van dit blad in hoge mate zal interesseren — spreekt De Jong in hoofdzaak nogal voorzichtig. Wel signaleert hij het bestaan van spanningen, maar in wezen onthoudt hij zich van een persoonlijk oordeel; hij geeft weer wat andere leden van de groep daarover hebben gezegd en geschreven. Daarenboven is het onbevredigend dat het accent klaarblijkelijk is gelegd op de krijgsgevangenen officieren en hun wedervaren, terwijl de groep der in 1943 in gevangenschap gevoerden — de beroepsmilitairen beneden de rang

van tweede luitenant, de reserveofficieren en -onderofficieren en de dienstplichtigen — die het aanzienlijk zwaarder te verduren heeft gehad, slechts verhoudingsgewijs summier wordt besproken. Dat moge verklaarbaar zijn — de daarover beschikbare gegevens zijn allesbehalve uitgebreid te noemen — toch lijkt dat voor de leden van die groep een weinig tot tevredenheid stemmende afdoening. Doch ook dat zal ongetwijfeld geen nadelige invloed hebben op de belangstelling waarmee de Nederlandse militair het onderwerpelijke hoofdstuk zal willen bestuderen.

Alles bijeengenomen laat dit nieuwste deel uit de serie een zeer diepe indruk na. Het lijkt niet ver bezijden de waarheid te veronderstellen dat De Jong het met dit onderwerp het moeilijkste heeft gehad. Niet alleen omdat hij zich daarbij moest spiegelen aan Presser, ook omdat hij zelf buitenslands in veiligheid was terwijl zijn naaste familie in de massale vernietigingsoperatie ten onder ging, en ten slotte omdat voor zeer velen de inhoud van dit deel van zijn studie verbonden is en zal blijven met een wereld van nameloos leed. Dat alles dringt de beschouwer tegen wil en dank gemakkelijk in een door emoties bepaalde richting. De Jong verdient een bijzonder huldebetoon omdat hij die emotionaliteit heeft weten te veronzijdigen en zich strikt rationeel heeft opgesteld. Dat immers stelt de lezer in staat zijn verslag van deze diep tragische episode te lezen, zonder het tevens geestelijk te moeten ondergaan.

W. WALTHUIS



UIT DE VAKPERS

Tanks en antitank

De moderne verdediging heeft door de verhoogde uitwerking van allerlei wapens een grote standvastigheid aan de dag gelegd. De oorzaak daarvan is dat tanks kwetsbaarder zijn geworden.

De tank heeft minder overlevingskansen door de verhoogde uitwerking van moderne antitankwapens. Een oplossing is: antitank „laag houden”.

Tot nu toe verbeterde men de overlevingskansen van tanks door de bepantsering op te voeren; dat is niet meer de enige en waarschijnlijk ook niet de beste oplossing.

De oplossing is vooral zo moeilijk, omdat de ontwikkeling van moderne antitankwapens nog heel veel mogelijkheden heeft.

Er is aanleiding ook de tactiek aan een onderzoek te onderwerpen en te verbeteren.

Dit zijn de belangrijkste stellingen uit het artikel „Current Soviet antitank-debate” van Phillip A. Karber in de mei/juni-uitgave 1976 van het tijdschrift „Survival”. Centraal staan daarbij de Russische ervaringen in de Jom-Kippoeroorlog, die op twee conferenties in november 1974 en januari 1975 door meer dan 200 hoge officieren en wetenschappelijke medewerkers onder de loep zijn genomen. Het gaat vooral om de overlevingskansen van gepantserde voertuigen op het gevechtsweld.

De toenmalige Russische minister van defensie, maarschalk Gretsjo, en de opperbevelhebber van de landstrijdkrachten, generaal Pawlovsky, eisen beiden een uitgebreide discussie over de resultaten en conclusies van de huidige ontwikkeling van de pantserbestrijding.

In het begin van de jaren '60 was de verhouding tussen pantser- en pant-

serinfanteriedivisies 1:1,8; in 1974 is die verhouding veranderd in 1:2,2 door de oprichting van 20 pantserinfanteriedivisies. De toenemende betekenis van het gevecht der verbonden wapens zou het gevolg zijn van veranderde opvattingen die meer in de richting gaan van een conventioneel optreden.

De grotere kwetsbaarheid van tanks en BMP-voertuigen tegenover de antitankwapens heeft nogal wat losgemaakt. Zo zou het voornaamste probleem van de Sovjets zijn hoe zij zo effectief mogelijk kunnen optreden tegen de uitdaging van antitankwapens, ten einde een snelle opmars tegen de versterkte NAVO-verdediging te bereiken. Volgens Karber zien de Sovjets drie mogelijkheden de vijandelijke pantserbestrijding te neutraliseren en het momentum te handhaven, en wel door:

— inzet van tactische atoomwapens;
— inzet van meer conventionele artillerie;

— een snelle eerste stoot van goed gepantserde strijdkrachten.

Tot slot beklemtoont Karber de mogelijkheid dat het Rode Leger bij een conflict met de NAVO de voorkeur geeft aan een verrassingsaanval, zonder te steunen op massale mobilisatie.

Het is wel duidelijk dat verschillende Russische schrijvers al lang niet meer zo overtuigd zijn van de absolute superioriteit van de tanks. Opvallend is daarbij dat wijlen maarschalk Gretsjo dat erg duidelijk naar voren laat komen in zijn boek van 1975. Dit zou kunnen duiden op het toegeven van gemaakte fouten; een bekentenis die uniek is in de geschiedenis van de Sovjetstrijdkrachten.

De samenwerking tussen tanks en pantserinfanterie bezorgt de Sovjets ook problemen, zoals: hoe kunnen we effectiever opleiden, hoe interpreteren we de voorschriften en waar kan de pantserinfanterie het beste uitstijgen? Verder wordt de aandacht gevestigd op het BMP gevechtsvoertuig, dat is geconstrueerd voor optreden onder nucleaire omstandigheden, dus minder geschikt voor con-

Deze rubriek bevat uittreksels uit binnen- en buitenlandse publicaties. De verantwoordelijkheid van de redactie beperkt zich tot een juiste weergave van de inhoud van de artikelen.

ventionele omstandigheden. Is hier sprake van een verkeerde planning? Interessant is ook de vraag hoe het nu moet met de uitgestegen infanterie, die met de tanks aanvalt, waarbij enerzijds de tanks hun snelheid moeten uitbuiten en anderzijds de afstand tussen tanks en pantserinfanterie de 200 m niet te boven mag gaan. Luitenant-generaal Bondarenko doet twee aanbevelingen:

— het vuur op de vijand versterken, **en**

— de lichamelijke hardheid bij pantserinfanterie-eenheden verbeteren.

Terecht stelt Karber dat de generaal beter had moeten weten. Elk probleem proberen op te lossen met meer artillerievuur lijkt wat al te gemakkelijk. Het aanvalstempo van de uitgestegen pantserinfanterie wordt nauwelijks hoger door een hardere opleiding. Eén ding is wel duidelijk: pantserinfanterie stijgt uit!

Het is soms moeilijk te geloven welke kwesties bij de Sovjet-landstrijdkrachten nog niet zijn opgehelderd. Dat blijkt wel uit een artikel van generaal-majoor der cavalerie A. Bogdanow „De samenwerking in het gevecht” en uit een artikel van luitenant-generaal Bondarenko „De inzet van het pantserinfanteriegevechtsvoertuig BMP in het gevecht”. De volgende punten van kritiek komen hierin naar voren:

— meer behoefte aan tijd bij verschillende commandanten;

— gebrek aan coördinatie tijdens het gevecht;

— geen efficiënte bevelsuitgifte.

De voor deskundigen niet onverwachte ontwikkeling van de antitankwapens moet ook voor de Sovjets uiteindelijk tot de volgende overwegingen leiden:

— hoe zal de verhouding tanks—pantserinfanterie zich in de komende jaren ontwikkelen?

— hebben de landstrijdkrachten behoefte aan nieuwe organisatievormen?

— zijn de grondbeginselen voor het leiding geven nog modern genoeg?

Tot slot kan men zich afvragen of de Russische voorschriften wel voldoen: er staat veel in en er wordt veel geëist; maar hoe het allemaal móét, wordt vaak niet aangegeven.

„Panzer und Panzerabwehr”, door Oberst i.G. E. Sobik, in „Truppenpraxis”, januari 1978

H. EEFING, maj inf

AANWIJZINGEN VOOR MEDEWERKERS

Ten einde bij de verwerking van kopij door redactie, produktieafdeling en zetterij onjuistheden en tijdverlies te vermijden en de eindcorrectie zo nodig — bij tijdgebrek — door anderen dan de auteur te laten verrichten, is het gewenst, dat aangeboden kopij zoveel mogelijk een uniform uitvoeringskarakter heeft en geen ruimte laat voor onjuiste interpretatie. Daartoe dient de kopij aan enkele normen te voldoen.

Om dit te bereiken zijn hieronder enkele aanwijzingen samengevat om auteurs te informeren omtrent de meest doelmatige uitvoering van kopij. Ter wille van de overzichtelijkheid is e.e.a. in beknopte vorm gesteld.

Met betrekking tot illustraties wordt in het algemeen opgemerkt dat functionele illustraties de waarde en aantrekkelijkheid van artikelen — en dus van het tijdschrift — verhogen.

1. MANUSCRIPT

1.1. Tekst

- Onder de titel (men houde deze kort): naam auteur met evt. academische titel; daaronder rang of functie.
- Kopij typen met anderhalve of dubbele regelafstand.
- Marge ca. 5 cm.
- Pagina's bovenaan doorlopend nummeren.
- Bij latere tussenvoeging van pagina's: nummer van voorgaande pagina, gevolgd door letter (a, b, ...).
- Spelling: voorkeurspelling (Van Dale / Woordenlijst Spellingcommissie).
- Opnieuw typen van een pagina aanbevolen in geval van veel doorhalingen/wijzigingen/correcties.

1.2. Tabellen

- Niet in tekst opnemen, doch op aparte pagina(s) aan het slot toevoegen.
- Doorlopend nummeren en nummer bóven tabel plaatsen (TABEL 1, TABEL 2, enz.).
- Daaronder evt. titel(s) van tabel(len).
- In de tekst verwijzingen naar desbetreffende tabel(len) opnemen (nummer).
- Tabel-indelingen uitsluitend met horizontale lijnen.
- Tabellen dienen niets anders te bevatten dan letters/woorden en/of cijfers.

1.3. Literatuuropgaven

- Samen te vatten aan het slot, onder kopje Literatuur.
- Literatuuropgaven nummeren in volgorde van vermelding in artikel.
- Verwijzingen in de tekst d.m.v. desbetreffende nummer tussen rechte haken: [], achter naam schrijver of citaat.
- Vermelding tijdschriftartikelen in literatuurlijst als volgt: Auteur — Tijdschrift jaargang(jaar)(nummer)blz. Voorbeeld: 3. F. J. van Doorn — Mil. Spect. 140(1971)(4)170.
- Vermelding van boeken: Auteur — Volledige titel. Uitgever, plaats (jaar)blz. (Vermelding blz. facultatief.) Voorbeeld: 7. A. Etzioni — De moderne organisatie. Spectrum, Utrecht (1970)36.
- Vermelding brochures: Auteur — Titel brochure. Uitgever of firma, plaats (jaar)blz. (Paginacijfer facultatief.) Voorbeeld: P. van Duyn — Toepassingen van infrarood. N.V. Fictief, Den Dam (1971)4.
- In literatuuropgaven is vermelding titulatuur e.d. bij auteursnamen niet gebruikelijk.

h. Afkorting tijdschrifttitels volgens richtlijnen NEN 782.
i. Indien in een artikel niet expliciet naar de literatuur wordt verwezen, kan nummering van de opgaven achterwege blijven.

1.4. Voetnoten

- Deze beïnvloeden de leesbaarheid van een artikel ongunstig en dienen zoveel mogelijk te worden vermeden.
- Indien gebruik van enkele voetnoten onvermijdelijk, dan per artikel doornummeren (dus niet per pagina) in met ¹ beginnende reeks.
- Voetnootcijfers in de tekst, bij voorkeur ná desbetreffende zin, een halve regel hoger typen, zónder haken: ¹
- De voetnoten zélf, ook met voorin het cijfer een halve regel hoger, kunnen aan het slot, na evt. literatuurlijst, worden getypt (bij opmaak komen ze zoveel mogelijk onder de kolom(men), waarin de verwijzing staat).

2. ILLUSTRATIES

2.1. Foto's

- Foto's zwart-wit, glanzend; formaat liefst 9 × 12 of 13 × 18 cm (geen kleurenfoto's of diapositieven).
- Op de achterzijde vermelden: Mil. Sp. / naam auteur / nummer waarmee in tekst naar de afbeelding wordt verwezen.

2.2. Tekeningen

- Geheel in Oostindische inkt, op calqueer- of wit tekenpapier; papierformaat max. ca. 25 × 35 cm. Inschriften niet typen, zie ook pt 2.3.
- Letters/cijfers m.b.v. sjablonen zo groot tekenen, dat bij verkleining van tekening tot kolombreedte (ca. 7,5 cm) letter/cijferhoogte ten minste 1 mm is (in uitzonderingsgevallen kunnen grote tekeningen worden gereproduceerd over 1 1/2 of 2 kolom = ca. 10 of 15 cm; max.-hoogte ca. 22 cm).
- In plaats van getekende sjabloonletters kunnen ook plak/afwrijfletters worden toegepast, waarvoor dezelfde maatnormen gelden.
- Wanneer zwart-witcontrast optimaal is, zijn scherpe lichtdrukken op wit papier ook bruikbaar.
- Calqueerpapier alleen éézijdig gebruiken.
- Millimeterpapier maakt reproductie onscherp, tenzij liniëring lichtblauw is; bij clichering vervalt deze liniëring echter.
- Buiten het te reproduceren vlak, boven of onder teke-